

Π3.1.1.

Σύνταξη μεθοδολογικού πλαισίου για την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και τη γλωσσική διδασκαλία με παιδαγωγική τεκμηρίωση

ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ: ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Μελέτη στο πλαίσιο της Πράξης «*Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α΄βάθμια και Β΄βάθμια εκπαίδευση*» MIS 296579 - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΥΤΣΑΝΔΡΕΑΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2011

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους. Η ανωτέρω πράξη υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση».

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι .Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π3.1.1 *Σύνταξη μεθοδολογικού πλαισίου για την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και τη γλωσσική διδασκαλία με παιδαγωγική τεκμηρίωση*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Συντονιστής Ομάδας Γλώσσας: Δημήτρης Κουτσογιάννης

Ομάδα εργασίας γλώσσας:

Σταυρούλα Αντωνοπούλου

Κωνσταντίνος Κουτσανδρέας

Βασιλική Μπατσίδου

Μαρία Παυλίδου

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	3
Περίληψη.....	5
1. Εισαγωγή.....	7
2. Εκπαίδευση και Προγράμματα Σπουδών	10
2.1. Δομή του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.....	10
2.2. Καινοτομίες αναφορικά με την αξιοποίηση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση	11
2.3. Το Πρόγραμμα Σπουδών για την κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο). 13	
2.4. Οι Οδηγίες φιλολογικών μαθημάτων – Νεοελληνική Γλώσσα (Εκφραση – Έκθεση) για την ανώτερη δευτεροβάθμια μη υποχρεωτική εκπαίδευση (Λύκειο).....	16
2.5. Κριτήρια αξιολόγησης των μαθητών	19
3. Το περιεχόμενο του γλωσσικού μαθήματος.....	21
3.1. Γνώσεις για τον κόσμο	22
3.1.1. Γνώσεις, στάσεις, αξίες, συμπεριφορές.....	22
3.1.2. Σύνδεση των γνώσεων για τον κόσμο με τις ΤΠΕ	27
3.2. Γνώσεις για τη γλώσσα	29
3.2.1. Η δομιστική προσέγγιση – λόγος της εξάσκησης (skills discourse)	30
3.2.2. Η επικοινωνιακή – κειμενοκεντρική προσέγγιση της διδασκαλίας.....	31
3.2.3. Σύνδεση των γνώσεων για τη γλώσσα με τις ΤΠΕ.....	34
3.3. Γλώσσα και σημείωση.....	38
3.3.1. Η γλώσσα ως σύστημα και ο κατακερματισμός των γλωσσικών δεξιοτήτων	38
3.3.2. Η γλώσσα ως επικοινωνία.....	39
3.3.3. Διδασκαλία της γλώσσας με βάση τα κείμενα και τα κειμενικά είδη	42
3.3.4. Γλώσσα και πολυτροπικότητα.....	43

3.3.5. Σύνδεση της γλώσσας και σημείωσης με τις ΤΠΕ	44
3.4. Διδακτικές πρακτικές και ταυτότητες	49
3.4.1. Διδακτικές πρακτικές	49
3.4.2. Σύνδεση των διδακτικών πρακτικών με τις ΤΠΕ	53
3.4.3. Ταυτότητες εκπαιδευτικών και μαθητών.....	54
4. Συμπεράσματα και συζήτηση.....	56
4.1. Γενικές διαπιστώσεις.....	56
4.2. Διαπιστώσεις για την αξιοποίηση των ΤΠΕ.....	57
Συνοπτικός Πίνακας Συμπερασμάτων	59
Βιβλιογραφία.....	61
Δικτυογραφία	62

Περίληψη

Στην παρούσα μελέτη διερευνώνται το «Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο – Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών» και οι «Οδηγίες Διδασκαλίας Φιλολογικών Μαθημάτων – Νεοελληνική Γλώσσα (Εκφραση – Έκθεση)» για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο και Ενιαίο Λύκειο αντίστοιχα), καθώς και τα αντίστοιχα σχολικά εγχειρίδια αναφορικά με την ένταξη και την αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) στο μάθημα της ελληνικής γλώσσας. Για την ανάλυση αξιοποιούνται μεθοδολογικά εργαλεία που προέρχονται από το χώρο της κριτικής ανάλυσης λόγου (Gee, 2005) και της κοινωνικής σημειωτικής (Van Leuween, 2005). Η ανάλυση γίνεται κυρίως σε δύο επίπεδα: σε ένα πρώτο επίπεδο αναλύεται το περιεχόμενο του μαθήματος της γλώσσας αναφορικά με τις προσφερόμενες από το πρόγραμμα γνώσεις για τον κόσμο, τη γλώσσα και τη σημείωση. Σε ένα δεύτερο επίπεδο αναλύεται ο τρόπος πραγμάτωσης του περιεχομένου του μαθήματος σε επίπεδο διδακτικών πρακτικών, και διερευνάται το είδος της εγγράμματης ταυτότητας του μαθητή και του εκπαιδευτικού. Τέλος, εξετάζεται ο τρόπος σύνδεσης των ΤΠΕ για κάθε επίπεδο ανάλυσης ξεχωριστά.

Αναφορικά με την ένταξη και την αξιοποίηση των ΤΠΕ διαπιστώνονται τα εξής: οι νέες τεχνολογίες αξιοποιούνται κυρίως ως πηγή άντλησης πληροφοριών, υλικού (ψηφιακού, πολυτροπικού) και κειμένων και ως μέσα πρακτικής γραμματισμού. Ως μέσα πρακτικής γραμματισμού συνδέονται περισσότερο με τον τυπικό σχολικό γραμματισμό (συγγραφή κειμένων, δημιουργία παρουσιάσεων, χρήση του Διαδικτύου, χρήση ηλεκτρονικών λεξικών), λιγότερο με τον ημιτυπικό σχολικό γραμματισμό (μικρές διαθεματικές εργασίες – project) και ελάχιστα στο πλαίσιο των νέων γραμματισμών / πολυγραμματισμών. Οι τρόποι γλωσσοδιδασκτικής αξιοποίησης των ΤΠΕ (γλωσσοδιδασκτικοί λόγοι – discourses) αντλούν κυρίως από το λόγο του αναγνωριστικού γραμματισμού (δομιστικό πρότυπο), από την επικοινωνιακή προσέγγιση της διδασκαλίας της γλώσσας και τη θεωρία των κειμενικών ειδών στην ελληνική εκδοχή τους. Αποσπασματικά αναδύονται αντιλήψεις από το λόγο των Πολυγραμματισμών.

Αναφορικά με τις ταυτότητες – *Λόγους* (Discourses) των εκπαιδευτικών και των μαθητών σημειώνεται μια αντιφατικότητα που συνδέεται από τη μια με τον αυστηρά συγκεντρωτικό χαρακτήρα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος και από την άλλη με το χαλαρό σε σημεία θεσμικό πλαίσιο: αφενός προϋποτίθενται μαθητές συμμορφωμένοι με το πρόγραμμα, τη διδακτέα ύλη, έτοιμοι να επιλύσουν πολλαπλές γλωσσικές ασκήσεις δομικού τύπου, με περιορισμένα περιθώρια συνεργασίας και δημιουργικότητας και εκπαιδευτικοί καλοί γνώστες των γλωσσικών δομών, έτοιμοι να πραγματώσουν γραμμικά την ύλη και να μεταδώσουν αθροιστικά τις γλωσσικές γνώσεις στους μαθητές τους (*ορατές παιδαγωγικές πρακτικές*). Αφετέρου, η εμπλοκή των κοινωνικών πρωταγωνιστών με διαθεματικές εργασίες απελευθερώνει τις δημιουργικές δυνάμεις τους, απαλλάσσει από τη λογική της διδακτέας ύλης, των συγκεκριμένων διδακτικών συμβάντων, διευρύνει τα περιθώρια της αυτονομίας τους και παρέχει περισσότερες ευκαιρίες για συνεργασία (*αόρατες παιδαγωγικές πρακτικές*).

1. Εισαγωγή

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση του τρόπου της γλωσσοδιδασκτικής αξιοποίησης των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) στο μάθημα της ελληνικής γλώσσας ως μητρικής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (κατώτερη δευτεροβάθμια – Γυμνάσιο και ανώτερη δευτεροβάθμια – Λύκειο).

Η επιλογή της μελέτης και ανάλυσης της ελληνικής πρότασης καθορίζεται κυρίως από το γεγονός ότι παρατηρείται έντονη κινητικότητα σε ζητήματα χάραξης νέων εκπαιδευτικών πολιτικών. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα βρίσκεται σε διαδικασίες αναμόρφωσης και αλλαγής των παλαιών αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών και θέσπισης νέων. Ταυτόχρονα εφαρμόζονται καινοτόμες δράσεις που σχετίζονται πρωτίστως με την αξιοποίηση των ΤΠΕ. Τα νέα αυτά εκπαιδευτικά προγράμματα και οι καινοτόμες δράσεις προωθούνται μέσα στο πλαίσιο ευρύτερων μεταρρυθμιστικών διεργασιών που έχει αναλάβει να φέρει εις πέρας το Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων (Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ.).

Από τις προγραμματικές δηλώσεις της ηγεσίας του Υπουργείου φαίνεται πως έχει εμπεδωθεί ότι οι τεράστιες αλλαγές που έχουν συντελεστεί σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας και οι προκλήσεις του μέλλοντος επιτάσσουν την επένδυση στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Στη σημερινή εποχή, περισσότερο παρά ποτέ, οι γνώσεις και οι δεξιότητες που καλούνται να αποκτήσουν οι μαθητές είναι περισσότερες και πολύ διαφορετικές από αυτές που απαιτούνταν σε παλαιότερες εποχές. Κατά συνέπεια, καθίσταται επιτακτική η ανάγκη αναμόρφωσης και αναβάθμισης του σημερινού σχολείου. Το νέο σχολείο, που επιδιώκεται να δημιουργηθεί, έχει ανάγκη από νέα αναλυτικά προγράμματα, την εφαρμογή νέων διδακτικών μεθόδων, πρόσβαση και αξιοποίηση των σύγχρονων ψηφιακών εκπαιδευτικών μέσων, καθώς και ισότιμη πρόσβαση των μαθητών στην πολιτιστική ζωή.

Η συνολική, λοιπόν, πολιτική πρόταση του Υπουργείου φιλοδοξεί να οδηγήσει στην υλοποίηση της προεκλογικής δέσμευσης της κυβέρνησης για δημόσια, δωρεάν και υψηλής ποιότητας παιδεία για όλους. Το σύνθημα της ηγεσίας του Υπουργείου «Πρώτα ο Μαθητής» συμπυκνώνει το περιεχόμενο των πρωτοβουλιών της νέας

κυβέρνησης, καθώς τοποθετεί το μαθητή και τις ανάγκες του στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και φιλοδοξεί να δημιουργήσει ένα νέο σχολείο ανοιχτό στην κοινωνία που θα μπορεί να αφογκράζεται τα δεδομένα της σύγχρονης πολυπολιτισμικής και ψηφιακής εποχής και που θα επιδιώκει την αυτονομία του μαθητή και την ενεργό συμμετοχή του στα μεγάλα προβλήματα της εποχής (π.χ. κοινωνικά, πολιτικά, οικολογικά). Η παραπάνω πολιτική πρόταση αντανακλά την πεποίθηση ότι η παιδεία μπορεί να βγάλει την Ελλάδα από την οικονομική κρίση την οποία διέρχεται και να τη βάλει σε αναπτυξιακή πορεία.

Στην παρούσα μελέτη, λοιπόν, επιχειρείται μια κριτική ανάλυση του περιεχομένου του ελληνικού προγράμματος σπουδών αναφορικά με την ένταξη και αξιοποίηση των ΤΠΕ στο μάθημα της ελληνικής γλώσσας για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Πιο ειδικά, εξετάζεται αν η αξιοποίηση των ΤΠΕ αναπλαισιώνει το περιεχόμενο του μαθήματος ή τις διδακτικές πρακτικές που εφαρμόζονται, διερευνάται το είδος του γραμματισμού που καλλιεργείται στους μαθητές, καθώς και το είδος των ταυτοτήτων των κοινωνικών πρωταγωνιστών που το πρόγραμμα φιλοδοξεί να κατασκευάσει.

Στο πρώτο κεφάλαιο της μελέτης παρουσιάζονται τα γενικά χαρακτηριστικά και η δομή του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος καθώς και οι καινοτομίες αναφορικά με την ενσωμάτωση και αξιοποίηση των ΤΠΕ. Εν συνεχεία αναλύεται το *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών – Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της Ελληνικής Γλώσσας* (ΔΕΠΠΣ/ΑΠΣ, ΦΕΚ 303β/2003 και 304β/2003) για το Γυμνάσιο και οι *Οδηγίες Διδασκαλίας Φιλολογικών Μαθημάτων – Νεοελληνική Γλώσσα (Έκφραση – Έκθεση)* (ΕΠΠΣ/ΠΣ, ΦΕΚ 131β/2002 και 2006, ανατύπωση χωρίς αλλαγές) για το Λύκειο. Επισημαίνεται ότι κατά την ανάλυση λαμβάνονται σοβαρά υπόψη τα σχολικά διδακτικά εγχειρίδια με τα αντίστοιχα τετράδια εργασιών του Γυμνασίου (2006) όπως και τα εγχειρίδια για την Α' και Β' Λυκείου, οι *Γλωσσικές Ασκήσεις για το Ενιαίο Λύκειο* και οι *Θεματικοί Κύκλοι για τη Γ' Λυκείου*.

Στο δεύτερο κεφάλαιο επιχειρείται η κριτική ανάλυση του προγράμματος με μεθοδολογικά εργαλεία από το χώρο της κριτικής ανάλυσης λόγου και της κοινωνικής σημειωτικής. Η ανάλυση εστιάζει το ενδιαφέρον της στο περιεχόμενο του μαθήματος και στο είδος της ταυτότητας μαθητή και εκπαιδευτικού που το πρόγραμμα

προϋποθέτει και κατασκευάζει. Πιο αναλυτικά, το περιεχόμενο του μαθήματος περιλαμβάνει τις γνώσεις για τον κόσμο (αξίες, στάσεις και συμπεριφορές), τις γνώσεις για τη γλώσσα και το είδος του γραμματισμού που καλλιεργείται. Επιπλέον, αναλύονται οι διδακτικές πρακτικές που εφαρμόζονται και εξετάζεται το είδος της ταυτότητας που συγκροτείται τόσο στους εκπαιδευτικούς όσο και στους μαθητές.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα και οι διαπιστώσεις που προκύπτουν από την ανάλυση αναφορικά με την ένταξη των ΤΠΕ στο μάθημα της γλώσσας. Τέλος, παρατίθεται ένας συγκεντρωτικός πίνακας στον οποίο αποτυπώνονται συνοπτικά τα ευρήματα που προέκυψαν από την ανάλυση και ακολουθεί η βιβλιογραφία.

2. Εκπαίδευση και Προγράμματα Σπουδών

2.1. Δομή του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται συνοπτικά η δομή του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Η υποχρεωτική εκπαίδευση, δημόσια και ιδιωτική, αφορά όλα τα παιδιά που έχουν συμπληρώσει το 6^ο έτος της ηλικίας τους έως και το 15^ο. Η σχολική ζωή, βέβαια, μπορεί να ξεκινά και από την ηλικία των 2,5 χρόνων σε περίπτωση που το παιδί φοιτήσει σε βρεφονηπιακούς σταθμούς ή σε νηπιαγωγεία (προσχολική εκπαίδευση).

Η εκπαίδευση χωρίζεται σε Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια. Η Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Δημοτικό) είναι εξαστής και υποχρεωτική για όλους. Η Δευτεροβάθμια χωρίζεται στην κατώτερη Δευτεροβάθμια (Γυμνάσιο) που είναι υποχρεωτική και τριετής, ενώ η φοίτηση στην ανώτερη Δευτεροβάθμια είναι προαιρετική και περιλαμβάνει τα Ενιαία Γενικά Λύκεια τριετούς φοίτησης και τα Επαγγελματικά Λύκεια (Ε-ΠΑΛ) διετούς ή τριετούς φοίτησης. Επισημαίνεται ότι τα Γενικά Λύκεια δεν παρέχουν επαγγελματικά δικαιώματα, ενώ τα Επαγγελματικά Λύκεια παρέχουν λόγω της επαγγελματικής ειδίκευσης που προσφέρουν.

Παράλληλα με τα σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης λειτουργούν και Ειδικά Νηπιαγωγεία, Δημοτικά, Γυμνάσια, Λύκεια και λυκειακές τάξεις, που απευθύνονται σε μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Επίσης, λειτουργούν Μουσικά, Εκκλησιαστικά και Αθλητικά Γυμνάσια και Λύκεια.

Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ανήκουν και τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), τα οποία προσφέρουν επίσημη αλλά αδιαβάθμιτη εκπαίδευση. Τα Ιδρύματα αυτά, δηλαδή, δέχονται τόσο αποφοίτους Γυμνασίου, όσο και αποφοίτους Λυκείου, ανάλογα με τις επιμέρους ειδικότητες που προσφέρουν.

Η δημόσια πανεπιστημιακή εκπαίδευση περιλαμβάνει τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ) και τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ). Η εισαγωγή των φοιτητών σε αυτά τα ιδρύματα εξαρτάται από την επίδοσή τους σε εξετάσεις εθνικού επιπέδου που διενεργούνται στο τέλος της Γ΄ τάξης του Ενιαίου Γενικού Λυκείου. Δυνατότητα πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση έχουν και οι απόφοιτοι των

Επαγγελματικών Λυκείων. Επιπρόσθετα, στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο γίνονται δεκτοί οι φοιτητές που έχουν συμπληρώσει το 22^ο έτος της ηλικίας τους μετά από κλήρωση.

2.2. Καινοτομίες αναφορικά με την αξιοποίηση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση

Τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί διάφορες καινοτόμες δράσεις αναφορικά με την ενσωμάτωση και αξιοποίηση των ΤΠΕ στην ελληνική εκπαίδευση. Πιο αναλυτικά, στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων *Ψηφιακό Σχολείο* <http://digitalschool.minedu.gov.gr/> παρέχεται εκπαιδευτικό υλικό και εκπαιδευτικά πακέτα (λογισμικά) για τη διδασκαλία του μαθήματος της ελληνικής γλώσσας. Στην παραπάνω ιστοσελίδα προσφέρονται τα εξής:

- παρέχονται όλα τα σχολικά εγχειρίδια, τα τετράδια εργασιών, το βιβλίο του καθηγητή και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών σε ψηφιακή μορφή (PDF) για το Γυμνάσιο, ενώ δεν προσφέρεται τίποτα για το Λύκειο, είτε για το Γενικό Ενιαίο είτε για το Επαγγελματικό.
- στον ψηφιακό τόπο «*Δημιουργία Σχολικής Εφημερίδας*» (<http://www.e-yliko.gr/resource/resource.aspx?id=432>) παρέχεται ένα κείμενο με τις βασικές αρχές που διέπουν τη δημιουργία μιας σχολικής εφημερίδας, έντυπης ή ηλεκτρονικής.
- το λογισμικό «*Η εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας Α΄*» το οποίο περιλαμβάνει ένα ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό πακέτο 16 εκπαιδευτικών σεναρίων, με θέμα τη μελέτη της εξέλιξης της ελληνικής γλώσσας, αρχαίας και νεοελληνικής (<http://www.e-yliko.gr/Lists/List40/DispForm.aspx?ID=165&Source=http%3A%2F%2Fwww.e-yliko.gr%2Fresource%2Fsupportmaterial%2FEduPackets.aspx>).
- το λογισμικό «*Γλώσσα η ελληνική – οι περιπέτειες των λέξεων*» το οποίο αρθρώνεται γύρω από τις εξής πέντε θεματικές ενότητες: Ιστορία της γλώσσας, Λεξιλόγιο, Σημασία των λέξεων, Γλωσσικές ποικιλίες και Γλωσσική έκφραση (<http://www.e->

yliko.gr/Lists/List40/DispForm.aspx?ID=11&Source=http%3A%2F%2Fwww.e-yliko.gr%2Flists%2FList40%2FSaveSoft.aspx).

- Υπερσύνδεσμοι για τη ελληνόγλωσση έκδοση της Βικιπαίδεια (<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%8D%CE%BB%CE%B7:%CE%9A%CF%8D%CF%81%CE%B9%CE%B1>) και τα Λεξικά της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας (http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/index.html).
- χρήσιμες ιστοσελίδες, όπως η ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων <http://www.minedu.gov.gr/>, του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου <http://www.pi-schools.gr>, η Δικτυακή Εκπαιδευτική Πύλη <http://www.e-yliko.gr>, η ιστοσελίδα του Οργανισμού Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων (ΟΕΔΒ) <http://www.oedb.gr> και του Πανελλήνιου Σχολικού Δικτύου <http://www.sch.gr>.

Στην ιστοσελίδα του Υπουργείου παρέχεται δυνατότητα πρόσβασης στο διαδικτυακό τόπο για θέματα Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης (<http://www.edutv.gr/>), καθώς και στο διαδικτυακό χώρο υποστήριξης επιμορφωτικών δράσεων – ΟΕΠΕΚ (<http://www.oepk.gr/portal/index.php>).

Από τις παραπάνω ιστοσελίδες αξίζει να επιμείνει κανείς στο Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο, καθώς περιλαμβάνει ηλεκτρονικούς κόμβους για θέματα ασφάλειας στο Διαδίκτυο (<http://internet-safety.sch.gr/>), πλατφόρμες ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης (<http://e-learning.sch.gr/>), πλατφόρμες σύγχρονης τηλεεκπαίδευσης και τηλεδιάσκεψης (<http://www.sch.gr/2010-04-19-13-46-03/2010-04-19-12-52-31>) καθώς και την Υπηρεσία Ηλεκτρονικής Διαχείρισης Τάξης – “η-τ@ξη” <http://eclass.sch.gr>.

Επισημαίνεται ότι η παρουσίαση των παραπάνω στοιχείων αν και δεν αποτελεί εξαντλητική περιγραφή της κρατικής εκπαιδευτικής πολιτικής σε σχέση με την ένταξη και την αξιοποίηση των ΤΠΕ στο σχολείο, καταδεικνύει την κινητικότητα, το ενδιαφέρον και τον προσανατολισμό των κρατικών πολιτικών αναφορικά με την αξιοποίηση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση γενικά και πιο ειδικά στο μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας.

2.3. Το Πρόγραμμα Σπουδών για την κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο)

Το πρόγραμμα σπουδών για τη δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση, δηλαδή το Γυμνάσιο, απαρτίζεται από δύο βασικά κείμενα που εκδόθηκαν το έτος 2003. Τα κείμενα αυτά διατίθενται σε ηλεκτρονική μορφή (PDF) στην επίσημη ιστοσελίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου <http://www.pi-schools.gr/lessons/hellenic/>.

Το πρώτο κείμενο που φέρει τον τίτλο *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών της Ελληνικής Γλώσσας για το Γυμνάσιο* (ΔΕΠΠΣ), χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος δίνεται ευσύνοπτα ο σκοπός της διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος. Στο δεύτερο μέρος τίθενται οι άξονες, οι γενικοί στόχοι και οι θεμελιώδεις έννοιες της Διαθεματικής προσέγγισης. Στο μέρος αυτό παρουσιάζονται με μορφή πίνακα οι άξονες του γνωστικού περιεχομένου, οι γενικοί στόχοι (οι γνώσεις, οι δεξιότητες, οι στάσεις και οι αξίες που επιδιώκεται να καλλιεργηθούν στους μαθητές) και οι ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες της διαθεματικής προσέγγισης. Στους άξονες γνωστικού περιεχομένου οι γλωσσικές δεξιότητες κατακερματίζονται σε δεξιότητες: α) κατανόησης προφορικού λόγου (*ακούω και κατανοώ*), β) παραγωγής προφορικού λόγου (*μιλώ*), γ) κατανόησης γραπτού λόγου (*διαβάζω και κατανοώ*) και δ) παραγωγής γραπτού λόγου (*γράφω*). Ο κάθε άξονας, που είναι κοινός και για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου, περιλαμβάνει τους κώδικες γραπτής ή προφορικής επικοινωνίας αντίστοιχα, τη γραμματική και τα πραγματολογικά στοιχεία και τα σχήματα λόγου. Για να γίνει πιο κατανοητός ο τρόπος οργάνωσης του ΔΕΠΠΣ παρατίθεται αυτούσιο ένα τμήμα του:

Τάξη	Άξονες γνωστικού περιεχομένου	Γενικοί στόχοι (γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες)	Ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης
A, B, Γ	Ακούω και κατανοώ Κώδικες προφορικής επικοινωνίας Αξιολόγηση πληροφοριών και επιχειρημάτων	Οι μαθητές επιδιώκεται: Να αναγνωρίζουν τις διαφορές ανάμεσα στα είδη του προφορικού λόγου και να εντοπίζουν τις προθέσεις των συνομιλητών τους Να εντοπίζουν τα κύρια σημεία στο λόγο των συνομιλητών τους Να αξιολογούν τις πληροφορίες εκτιμώντας τα γλωσσικά, εξωγλωσσικά και παραγλωσσικά στοιχεία του λόγου τους και να θέτουν σε κριτικό έλεγχο τα επιχειρήματά τους	Επικοινωνία, Πολιτισμός, Σύστημα, Χώρος-χρόνος, Αλληλεπίδραση, Πληροφορία, Μεταβολή.
	<i>Γραμματική</i> Παράγραφος, συνδετικές λέξεις, Περίληψη, Στίξη Άρθρο, ουσιαστικό, επίθετο, αντωνυμίες – κλίση Σύνταξη της πρότασης (ονομαστικό και ρηματικό σύνολο, υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο, προσδιορισμοί) Είδη (κύριες, δευτερεύουσες) και σύνδεση προτάσεων (παρατακτική – υποτακτική) Χρόνοι – Εγκλίσεις – Συζυγίες του ρήματος Σημασιολογία –Λεξιλόγιο Ορθογραφία Παραγωγή – σύνθεση λέξεων Ευθύς και πλάγιος λόγος	Να αναγνωρίζουν τις μορφοσυντακτικές και λεξιλογικές επιλογές που κάνουν οι συνομιλητές τους ανάλογα με την περίπτωση επικοινωνίας Να αναγνωρίζουν τον τρόπο οργάνωσης και το βαθμό σαφήνειας του εκφερόμενου λόγου	Σύστημα, Μεταβολή, Χώρος-χρόνος, Εξάρτηση, Συγχρονία – διαχρονία.
	<i>Πραγματολογικά στοιχεία και σχήματα λόγου</i>	Να αναπτύξουν τη δυνατότητα πρόσληψης του αξιακού περιεχομένου των μηνυμάτων του ομιλούντος, ανάλογα με τις πραγματολογικές και σημασιολογικές αποχρώσεις του λόγου του (κυριολεξία, μεταφορά, γιούμφο, ειρωνεία, υπαινιγμός)	Πολιτισμός, Πληροφορία, Χώρος-χρόνος, Ομοιότητα-διαφορά, Μεταβολή.

Το δεύτερο κείμενο που φέρει τον τίτλο *Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της Ελληνικής Γλώσσας για το Γυμνάσιο (ΑΠΣ)* χωρίζεται σε έξι μέρη.

Στο πρώτο μέρος τίθενται οι ειδικοί σκοποί του μαθήματος της γλώσσας.

Στο δεύτερο μέρος τίθενται οι στόχοι, οι θεματικές ενότητες και προτείνονται ενδεικτικές δραστηριότητες και διαθεματικά σχέδια εργασίας. Το μέρος αυτό είναι και το πιο εκτενές, διότι σε αυτό περιλαμβάνονται αναλυτικά οι μαθησιακοί στόχοι, οι θεματικές ενότητες και προτείνονται ενδεικτικές δραστηριότητες ανά τάξη (Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου) και ανά ενότητα του σχολικού εγχειριδίου. Επιπλέον, τίθεται ρητά το σύνολο των διαθέσιμων ωρών για την κάλυψη των θεματικών ενοτήτων. Πιο ειδικά, το σύνολο των ωρών για την Α΄ τάξη είναι 65 ώρες, για τη Β΄ 52 ώρες και για την Γ΄ τάξη 50 ώρες. Στο τέλος προτείνονται διάφορα σχέδια διαθεματικών εργασιών.

Στο τρίτο μέρος περιγράφεται η διδακτική μεθοδολογία που πρέπει να ακολουθηθεί. Πρόκειται για ένα σχετικά ευσύνοπτο κείμενο στο οποίο τίθενται οι γλωσσολογικές και θεωρητικές αρχές του προγράμματος.

Στο τέταρτο μέρος τίθενται οι θεωρητικές αρχές της αξιολόγησης των μαθητών.

Στο πέμπτο μέρος ορίζεται το διδακτικό υλικό του μαθήματος και στο έκτο μέρος δίνονται οι προδιαγραφές του υλικού αυτού. Αξίζει να επισημανθεί ότι στο προτεινόμενο υλικό περιλαμβάνονται: α) τα σχολικά διδακτικά εγχειρίδια των τριών τάξεων του Γυμνασίου, β) διδακτικά εγχειρίδια για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας γ) ένα ανθολόγιο κειμένων για εξάσκηση στην παραγωγή του γραπτού λόγου, δ) μια γραμματική της νεοελληνικής γλώσσας, ε) ένα λεξικό με εικόνες για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης, στ) εποπτικό υλικό και ζ) ψηφιακό υλικό για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα σχολικά εγχειρίδια (βιβλίο μαθητή και τετράδιο ασκήσεων) και για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου, το βιβλίο του καθηγητή, η *Γραμματική της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* του Σωφρόνη Χατζησαββίδη και Αθανασίας Χατζησαββίδου, καθώς και το *Ερμηνευτικό Λεξικό Νέας Ελληνικής* της Μαρίας Γαβριηλίδου, Παναγιώτας Λαμπροπούλου και Κωνσταντίνου Αγγελάκου είναι αναρτημένα σε ψηφιακή μορφή (PDF) στην επίσημη ιστοσελίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου <http://www.pischools.gr/lessons/hellenic/>. Επιπλέον, αξίζει να επισημανθεί ότι στους μαθητές παρέχονται κυρίως τα σχολικά εγχειρίδια και τα τετράδια των ασκήσεων σε έντυπη μορφή στην αρχή της σχολικής χρονιάς.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι το ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ για το Γυμνάσιο μπορεί να καταταχθεί στα λεγόμενα κλειστά προγράμματα σπουδών. Ο χαρακτηρισμός κλειστό πρόγραμμα σπουδών αναφέρεται κυρίως στον προσχεδιασμένο και δεσμευτικό χαρακτήρα των σκοπών, των στόχων, του περιεχομένου και της διδακτικής μεθοδολογίας και της αξιολόγησης. Όλα είναι προσχεδιασμένα και προαποφασισμένα χωρίς τη συμμετοχή άλλων φορέων και επαγγελματιών με αποτέλεσμα να περιορίζεται η ελευθερία, η αυτονομία και η δημιουργικότητα μαθητών. Έτσι, κυριαρχεί συχνά η αυθεντία του δασκάλου, η ανία της γραμμικής διεκπεραίωσης μιας προκαθορισμένης δι-

δακτέας ύλης, απουσιάζει το πνεύμα συνεργασίας και οι μαθητές εξαντλούνται από τις ασκήσεις, τις δοκιμασίες και τις εξετάσεις.

Από την ανάλυση, λοιπόν, του προγράμματος σπουδών μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι ανήκει στα κλειστά προγράμματα σπουδών λόγω :

- του σχεδιασμένου και δεσμευτικού χαρακτήρα των σκοπών και στόχων του χωρίς τη συμμετοχή άλλων φορέων (π.χ. επιστημόνων, εκπαιδευτικών, γονέων και μαθητών).
- την προσκόλληση στη διδακτέα ύλη και τη γραμμική, αθροιστικού τύπου λογική, κατά τη διεκπεραίωση των ενοτήτων του σχολικού εγχειριδίου.
- τη διδακτική μεθοδολογία που ρητά και δεσμευτικά πρέπει να ακολουθηθεί στερώνοντας από τον εκπαιδευτικό τη δυνατότητα να εφαρμόσει πρακτικές κατάλληλες για το επίπεδο και τις ανάγκες των μαθητών του.
- την υποβολή των μαθητών σε συνεχείς και εξαντλητικές δοκιμασίες και εξετάσεις που δεν προωθεί την αυτοαξιολόγηση, την ανατροφοδότηση και την αξιολόγηση της ίδιας της διαδικασίας, του ίδιου του μαθήματος και του εκπαιδευτικού.

Βέβαια, από την ανάλυση των σχολικών εγχειριδίων προκύπτει ότι η ενσωμάτωση και η αξιοποίηση των διαθεματικών σχεδίων εργασίας μπορεί να προσφέρει σε μαθητές και εκπαιδευτικούς περισσότερα περιθώρια ευελιξίας και πρωτοβουλίας. Αξίζει όμως να επισημανθεί ότι η εμπλοκή αυτή με μικρά project σπάνια καταφέρνει να ανατρέψει τη ισχύουσα λογική, δεδομένου ότι δεν κατέχει κεντρική θέση ούτε στο πρόγραμμα ούτε στα διδακτικά εγχειρίδια.

2.4. Οι Οδηγίες φιλολογικών μαθημάτων – Νεοελληνική Γλώσσα (Εκφραση – Έκθεση) για την ανώτερη δευτεροβάθμια μη υποχρεωτική εκπαίδευση (Λύκειο)

Η μη υποχρεωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση αφορά το Λύκειο. Επισημαίνεται ότι η παρούσα μελέτη εστιάζει το ενδιαφέρον της στο πρόγραμμα του Ενιαίου Γενικού Λυκείου. Η λογική και η φιλοσοφία που διέπει το μάθημα της γλώσσας στα Επαγγελματικά Λύκεια είναι η ίδια με αυτή του Γενικού Λυκείου.

Αρχικά, διαπιστώνεται ότι για το Λύκειο δεν προσφέρεται κάποιο συγκεκριμένο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών. Παρέχεται ένα κείμενο που φέρει τον τίτλο

Οδηγίες διδασκαλίας φιλολογικών μαθημάτων στο Λύκειο (2002-03) και είναι αναρτημένο στην επίσημη ιστοσελίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου <http://www.pi-schools.gr/lessons/hellenic/>. Στην ίδια ιστοσελίδα μπορεί κανείς επιπλέον να βρει σε ψηφιακή μορφή (PDF) τα σχολικά εγχειρίδια και για τις τρεις τάξεις του Λυκείου και το βιβλίο *Γλωσσικές Ασκήσεις για όλο το Λύκειο*. Το βιβλίο αυτό περιλαμβάνει ασκήσεις ως επί το πλείστο λεξιλογικές, στοχεύει στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των μαθητών και στην άσκησή τους, ώστε να ανταποκριθούν αποτελεσματικά τόσο στις τελικές προαγωγικές εξετάσεις, όσο και στις πανελλήνιες εισαγωγικές εξετάσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Το κείμενο που φέρει το γενικό τίτλο *Νεοελληνική Γλώσσα (Έκθεση – Έκφραση)*, περιλαμβάνει τις εξής ενότητες:

1. *Ωρολόγιο πρόγραμμα*: στην ενότητα αυτή ορίζεται ότι το μάθημα της ελληνικής γλώσσας διδάσκεται για δύο ώρες την εβδομάδα κατά τη διάρκεια όλου του σχολικού έτους.
2. *Σκοποί και στόχοι της διδασκαλίας του μαθήματος*: στην ενότητα αυτή τίθενται οι βασικοί σκοποί του γλωσσικού μαθήματος και οι ικανότητες – δεξιότητες που πρέπει να καλλιεργηθούν στους μαθητές.
3. *Διδακτέα ύλη – Γενικές Οδηγίες*: στην ενότητα αυτή παρέχονται γενικές οδηγίες γύρω από τη διδασκαλία της διδακτέας ύλης, προτείνεται πολύ συνοπτικά η διδακτική μεθοδολογία, δηλώνεται ρητά ότι το μάθημα της γλώσσας βαθμολογείται χωριστά από το μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και, τέλος, προτείνεται η ιστοσελίδα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας (www.komvos.edu.gr) ως πηγή αναζήτησης και αξιοποίησης εκπαιδευτικού υλικού.
4. *Η διδασκαλία των βιβλίων «Έκθεση - Έκφραση» στην Α', Β' και Γ' Λυκείου*: στην ενότητα αυτή περιγράφονται οι θεωρητικές και μεθοδολογικές αρχές της διδασκαλίας των θεματικών ενοτήτων των βιβλίων, δηλώνονται ρητά τα χρονικά περιθώρια εργασίας εντός τάξης και, τέλος, τίθενται τα κριτήρια αξιολόγησης των μαθητών.

5. *Διδακτικές προτάσεις κατά ενότητες*: στην ενότητα αυτή, που είναι και η πιο εκτεταμένη, τίθεται αναλυτικά το πλαίσιο και δίνονται ρητά οι οδηγίες για τον τρόπο της διδασκαλίας των θεματικών ενοτήτων. Πιο ειδικά, επισημαίνεται η ανάγκη σχεδιασμού της διδακτέας ύλης από την αρχή του σχολικού έτους, τονίζεται η ανάγκη διδασκαλίας των διαφόρων ενοτήτων με γραμμικό τρόπο (κατά σειρά) και δίνονται ρητά τα χρονικά περιθώρια ολοκλήρωσης των ενοτήτων για παράδειγμα «*μια ενότητα πρέπει να διδαχτεί σε 3 δίωρα, ώστε να καλυφθεί η ύλη μέσα στις προβλεπόμενες ώρες του ετήσιου προγραμματισμού*» (Οδηγίες για το Λύκειο, 2002, 106). Επιπλέον, οι θεματικές του σχολικού εγχειριδίου περιγράφονται αναλυτικά ανά διδακτική ενότητα και ορίζεται ο χρόνος μέσα στον οποίο πρέπει να ολοκληρωθεί κάθε ενότητα, τονίζονται τα σημεία στα οποία πρέπει να δοθεί έμφαση και, τέλος, προτείνονται ενδεικτικά ασκήσεις για εργασία εντός της σχολικής τάξης ή για το σπίτι. Στο τέλος του κειμένου των οδηγιών αναλύεται μια προτεινόμενη διδακτική ενότητα, ώστε να εμπεδωθεί η όλη φιλοσοφία του.

Αξίζει να σημειωθεί ότι πρόθεση είναι να ακολουθηθεί η επικοινωνιακή προσέγγιση σε συνδυασμό με την κειμενοκεντρική. Αυτό, όμως, είναι σχεδόν ανέφικτο, δεδομένου ότι προσκρούει στη λογική της διδακτέας ύλης. Επιπλέον, παρά το γεγονός ότι η διδασκαλία του μαθήματος έχει ως αφετηρία το κείμενο και ως τέλος την παραγωγή ενός γραπτού προϊόντος από τους μαθητές μέσα σε επικοινωνιακό πλαίσιο, δε φαίνεται να ανατρέπεται η λογική της συγγραφής ενός κειμένου τύπου *έκθεσης*.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι το κείμενο των οδηγιών για το μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας μπορεί να θεωρηθεί *κλειστό*. Αυτό συμβαίνει διότι επικρατεί η λογική της διδασκαλίας ενός βιβλίου, οι θεματικές ενότητες είναι προσχεδιασμένες και προαποφασισμένες χωρίς τη συμμετοχή άλλων φορέων (γονέων, μαθητών, επιστημόνων ή άλλων επαγγελματιών σε θέματα εκπαίδευσης), το μάθημα εκτυλίσσεται γραμμικά μέσα στα στενά όρια της τάξης και σε αυστηρά χρονικά πλαίσια, οι μαθητές καλούνται να επεξεργαστούν διάφορα είδη κειμένων και να μελετήσουν τις κειμενικές συμβάσεις χωρίς, ωστόσο, να ανατρέπεται η λογική της συγγραφής ενός κειμένου εκθεσιακού τύπου. Επιπλέον, η δημιουργικότητα και τα περιθώρια πρωτοβου-

λίας τόσο για τον εκπαιδευτικό, όσο και για τους μαθητές είναι εξαιρετικά περιορισμένα, αν όχι ανύπαρκτα και, τέλος, η αξιολόγηση των μαθητών οδηγεί στον προβασμό ή όχι του μαθητή στην επόμενη σχολική βαθμίδα, στη λήψη του εθνικού απολυτηρίου ή στην εισαγωγή του στην τριτοβάθμια ανώτατη εκπαίδευση (Πανεπιστήμιο).

Συνοψίζοντας επισημαίνεται ο κλειστός χαρακτήρας τόσο του ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ για το Γυμνάσιο όσο και των Οδηγιών διδασκαλίας φιλολογικών μαθημάτων για το Λύκειο, κυρίως, λόγω της προσχεδιασμένης και δεσμευτικής διδακτέας ύλης, της μεθοδολογίας και της διαδικασίας της αξιολόγησης, που περιορίζουν την ανάπτυξη της πρωτοβουλίας, της αυτονομίας και της δημιουργικότητας τόσο στους εκπαιδευτικούς, όσο και στους μαθητές.

2.5. Κριτήρια αξιολόγησης των μαθητών

Η ανάλυση του προγράμματος σπουδών για το Γυμνάσιο και των Οδηγιών για το Λύκειο οδηγεί στην εξής διαπίστωση αναφορικά με την αξιολόγηση: αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών για πρόσληψη, κατανόηση και παραγωγή προφορικών και γραπτών κειμένων μέσα από προφορικές και γραπτές δοκιμασίες κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς (ανά τρίμηνο για το Γυμνάσιο και ανά τετράμηνο για το Λύκειο) και μέσα από τις τελικές εξετάσεις στο τέλος κάθε σχολικού έτους. Οι μαθητές αξιολογούνται εντός τάξης μέσα από γλωσσικές ασκήσεις, προφορικές ή γραπτές, από τις εργασίες που αναλαμβάνουν ως δουλειά στο σπίτι και από τις διαθεματικές εργασίες που διεκπεραιώνουν.

Οι ασκήσεις που καλούνται να επιλύσουν οι μαθητές παρακολουθούν τη λογική το δομιστικού λόγου του αναγνωριστικού γραμματισμού, πρόκειται, δηλαδή, για ασκήσεις που εξασκούν τους μαθητές στην απόκτηση μεταγλωσσικών γνώσεων. Επιπλέον, τα κείμενα που καλούνται να παραγάγουν οι μαθητές παρακολουθούν τον επικοινωνιακό και κειμενοκεντρικό λόγο. Κατά συνέπεια, τα κείμενα των μαθητών θα πρέπει να είναι ενταγμένα σε επικοινωνιακό πλαίσιο και να τηρούνται οι κειμενικές συμβάσεις.

Σε γενικές γραμμές το πρόγραμμα προτείνει η αξιολόγηση να ακολουθεί τη λογική της διδασκαλίας και τα κριτήρια αξιολόγησης να καθορίζονται από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό. Οι μαθητές δε συμμετέχουν καθόλου στον καθορισμό των κριτηρίων, γεγονός που θεωρούμε ότι συμβάλλει στη συγκρότηση της ταυτότητάς τους. Επιπλέον, δε γίνεται καμία αναφορά στην αξιολόγηση της ίδιας της διαδικασίας.

Πιο ειδικά αξιολογείται:

- η ικανότητα των μαθητών να εκφράζουν προφορικά τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους αξιοποιώντας *ορθά* τη γλώσσα (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ: 62). Δε φαίνεται, τουλάχιστο σε επίπεδο προγράμματος, ότι να έχουν εμπεδωθεί τα πορίσματα της γλωσσολογίας αναφορικά με το γεγονός ότι οι μαθητές κατέχουν πλήρως το γλωσσικό τους σύστημα και άρα, δεν υπάρχει περίπτωση να κάνουν *λάθη* ως προς τις μορφοσυντακτικές δομές. Επισημαίνουμε ότι δεν προτείνεται η αξιοποίηση των *λαθών* για διορθωτικές παρεμβάσεις. Επιπλέον, μέσα στα πλαίσια της επικοινωνιακής μεθόδου οι μαθητές θα πρέπει να παράγουν προφορικό λόγο προσαρμοσμένο στις επικοινωνιακές περιστάσεις. Ως δέκτες θα πρέπει να αξιολογούν τις σκέψεις και την επιχειρηματολογία των ομιλητών.
- η ικανότητα των μαθητών στην παραγωγή γραπτού λόγου. Αξιολογείται η *ορθή* χρήση της γλώσσας ως προς τη σύνταξη, τη στίξη και την ορθογραφία, η επιλογή τους κατάλληλου ύφους, η οργάνωση του κειμένου τους ως προς τη συνοχή και τη συνεκτικότητα, η αξιολόγηση των απόψεων του γράφοντος και η ικανότητα σύνταξης περιλήψεων κειμένων.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι το πρόγραμμα αγνοεί παντελώς γλωσσοδιδακτικές αντιλήψεις που συνδέονται με το γλωσσοδιδακτικό λόγο της γραφής ως διαδικασίας ή αντιλήψεις που να συνδέουν τη γλώσσα και τα κείμενα με τη σύνθετη κοινωνική πραγματικότητα. Υπ' αυτήν την έννοια, δεν καλλιεργούνται καθόλου δεξιότητες κριτικής ικανότητας (κριτική ανάλυση λόγου, κριτική γλωσσική επίγνωση κλπ.).

Αξίζει να σημειωθεί ότι εντοπίστηκε μία μονάχα αναφορά που συνδέει την αξιολόγηση με την αυτοαξιολόγηση (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 63). Αξίζει να σημειωθεί ότι στα σχολικά εγχειρίδια σποραδικά εντοπίζονται δραστηριότητες παραγωγής και κατανόησης τόσο προφορικού όσο και γραπτού λόγου στις οποίες κάνουν την εμφά-

νισή τους κριτήρια αυτοαξιολόγησης. Η χρήση τέτοιων κριτηρίων παραπέμπει βέβαια σε πιο προοδευτικές πρακτικές αξιολόγησης, όμως η παρουσία τους δε φαίνεται να ανατρέπει τη συνολική λογική του προγράμματος.

Στο Λύκειο δεν εμφανίζεται καθόλου η λογική της αυτοαξιολόγησης. Η αξιολόγηση γίνεται με βαθμολόγηση των μαθητών ανά τετράμηνο και στο τέλος του σχολικού έτους με τις τελικές εξετάσεις.

Συνοψίζοντας διαπιστώνεται ότι απουσιάζει οποιαδήποτε λογική αξιολόγησης της βελτίωσης και της προόδου των μαθητών (π.χ. κριτήρια αυτοαξιολόγησης, αναστοχασμός, ετεροαξιολόγηση, τήρηση φακέλου εργασιών τύπου *portfolio*, αξιολόγηση της ίδιας της διαδικασίας ή του εκπαιδευτικού). Αντίθετα, η αξιολόγηση γίνεται μέσω ασκήσεων, τεστ, διαγωνισμάτων και εξετάσεων που στόχο έχουν τον προβιβασμό του μαθητή στην επόμενη σχολική βαθμίδα. Στο Γυμνάσιο αξιολογείται η γνώση των μαθητών γύρω από θέματα γραμματικής, συντακτικού και λεξιλογίου, καθώς και η ικανότητά τους στην παραγωγή κειμένων *εκθεσιακού* τύπου. Στο Λύκειο αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών στην κατανόηση κειμένων, τη σύνταξη περιλήψεων και την ανάπτυξη της σκέψης τους σε περιορισμένο αριθμό λέξεων (ανάπτυξη παραγράφου), στην ανάλυση της επιχειρηματολογίας και των συλλογισμών, στην επίλυση πολλαπλών γλωσσικών ασκήσεων και στη συγγραφή εκθέσεων σε συγκεκριμένο πλαίσιο και με συγκεκριμένα ερωτήματα. Αξίζει να σημειωθεί ότι για το Λύκειο η αξιολόγηση έχει ως ορίζοντα γεγονότων πάντα τις πανελλήνιες εξετάσεις στο τέλος της τρίτης τάξης του Λυκείου για την εισαγωγή των μαθητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Τέλος, δεν εντοπίζεται καμία αναφορά σχετικά με την αξιολόγηση των δεξιοτήτων νέου γραμματισμού των μαθητών αναφορικά με τις ΤΠΕ.

3. Το περιεχόμενο του γλωσσικού μαθήματος

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται οι επιδιωκόμενες προς απόκτηση από τους μαθητές γνώσεις για τον κόσμο και τη γλώσσα. Οι γνώσεις αυτές αφορούν το περιεχόμενο του γλωσσικού μαθήματος ως προς τις στάσεις, τις αξίες και τις συμπεριφορές αναφορικά με τον κόσμο, την εξωγλωσσική πραγματικότητα, και ως προς τις γνώσεις αναφορικά με την ίδια τη γλώσσα, δηλαδή, τις μεταγλωσσικές γνώσεις. Τέλος, εξετάζονται οι

θεωρητικές και μεθοδολογικές αρχές γύρω από τη διδασκαλία της γλώσσας ως μέρους της σημείωσης και αναδεικνύεται το είδος του γραμματισμού των μαθητών.

3.1. Γνώσεις για τον κόσμο

3.1.1. Γνώσεις, στάσεις, αξίες, συμπεριφορές

Σε αυτό το υποκεφάλαιο αναλύονται οι γνώσεις για τον κόσμο με τις οποίες επιδιώκεται να εφοδιαστούν οι μαθητές. Στις γνώσεις αυτές περιλαμβάνονται τόσο οι γνώσεις που αφορούν τον κόσμο, την εξωγλωσσική δηλαδή, πραγματικότητα, όσο και οι στάσεις, οι συμπεριφορές και οι αξίες που πρέπει να καλλιεργηθούν στους μαθητές, ώστε αυτοί να μπορούν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα. Τόσο στο ΑΠΣ – ΔΕΠΠΣ όσο και στις Οδηγίες για το Λύκειο, οι γνώσεις για τον κόσμο τίθενται ως γενικοί και ειδικοί στόχοι του μαθήματος της γλωσσικής διδασκαλίας. Διαβάζουμε σχετικά:

«Με την κατάκτηση της γλώσσας να εξελιχθούν σε άτομα με ολοκληρωμένη προσωπικότητα, αυτοπεποίθηση και δημιουργική σκέψη.» (ΑΠΣ – ΔΕΠΠΣ, 2003, 48).

«Να συνειδητοποιήσουν τη σημασία του λόγου για τη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή, ώστε είτε ως πομποί είτε ως δέκτες του λόγου να μετέχουν στα κοινά ως ελεύθεροι δημοκρατικοί πολίτες με κριτική και υπεύθυνη στάση.» (Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος, ΑΠΣ – ΔΕΠΠΣ, 2003, 47).

«Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τη σημασία του λόγου για τη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή, ώστε είτε ως πομποί είτε ως δέκτες του λόγου να μετέχουν στα κοινά ως ελεύθεροι δημοκρατικοί πολίτες με κριτική και υπεύθυνη στάση για ζητήματα της εθνικής τους καθώς και της παγκόσμιας κοινότητας.» (Ειδικοί σκοποί, ΑΠΣ – ΔΕΠΠΣ, 2003, 48).

Από τα παραπάνω παραθέματα, γίνεται φανερό ότι στόχος του προγράμματος είναι η ολοκλήρωση της προσωπικότητας του ατόμου και η καλλιέργεια της δημιουργικής σκέψης. Στην ολοκλήρωση του ατόμου συμβάλλει και ο εφοδιασμός των μαθητών με

τέτοιες δεξιότητες, ώστε να μπορούν οι ίδιοι να επιτελούν αυτό που μπορεί να χαρακτηριστεί ως *ιδιότητα του δημοκρατικού πολίτη*. Μερικές από τις βασικές στάσεις και συμπεριφορές που πρέπει να καλλιεργηθούν είναι η *συμμετοχικότητα* στην κοινωνική και πολιτική ζωή, η ενεργή, κριτική και υπεύθυνη στάση του ανθρώπου ως πολίτη, και ειδικότερα ως δημοκρατικού πολίτη. Αυτό σημαίνει ότι οι μαθητές ως αυριανοί, μελλοντικοί πολίτες θα πρέπει να αντιμετωπίζουν τα διάφορα ζητήματα με κριτική ματιά και θα πρέπει να επιδεικνύουν την ανάλογη υπευθυνότητα. Ενδιαφέρουσα είναι η αναφορά στην ενεργό εμπλοκή του μελλοντικού πολίτη σε ζητήματα τοπικής και παγκόσμιας σημασίας (local – global). Επιπλέον, επιδιώκεται να καλλιεργηθεί τόσο ο σεβασμός, η εκτίμηση και η αποτίμηση της εθνικής γλώσσας και πολιτιστικής παράδοσης, όσο και ο σεβασμός απέναντι στις γλώσσες και τα πολιτιστικά στοιχεία των άλλων λαών. Πιο συγκεκριμένα:

«Να εκτιμήσουν την πολιτιστική τους παράδοση, της οποίας βασικό στοιχείο και φορέας είναι η γλώσσα.

Να κατανοήσουν ότι οι αλληλεπιδράσεις των λαών αποτυπώνονται στη γλώσσα τους.

Να σέβονται τη γλώσσα κάθε λαού, ως βασικό στοιχείο του πολιτισμού τους και να προετοιμάζονται να ζήσουν ως πολίτες σε μια πολυπολιτισμική Ευρώπη.»
(Ειδικοί σκοποί, ΑΠΣ – ΔΕΠΠΣ, 2003, 49).

Φαίνεται, λοιπόν, ότι αναδύονται δύο κυρίαρχες τάσεις. Από τη μια μεριά, το πρόγραμμα εστιάζει στην εθνική γλώσσα, στην τοπική πολιτιστική και πολιτισμική παράδοση της Ελλάδας (εθνοκεντρική τάση) και από την άλλη, αναδύονται οπτικές που συνδέονται με το σεβασμό, την αποδοχή και την εκτίμηση των άλλων γλωσσών και πολιτισμών σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.

Σε κάθε περίπτωση πάντως τόσο το ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, όσο και οι Οδηγίες επιδιώκουν να καλλιεργήσουν στους μαθητές δεξιότητες συμμετοχής σε ζητήματα τοπικής, ευρωπαϊκής και παγκόσμιας σημασίας μέσα από την καλλιέργεια της τοπικής, εθνικής πολιτισμικής συνείδησης καθώς και της υπερτοπικής, διαπολιτισμικής συνεί-

δησης, του σεβασμού στην ετερότητα και τη διαφορετικότητα. Η καλλιέργεια των στάσεων αυτών γίνεται μέσα στα πλαίσια του διαλόγου, «*βασικού στοιχείου του δημοκρατικού πολιτεύματος καθώς και στην κριτική αντιμετώπιση των διαφορετικών απόψεων*» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 49). Η καλλιέργεια της κριτικής και υπεύθυνης στάσης των μαθητών και η κριτική αντιμετώπιση των διαφορετικών απόψεων των άλλων, συνδέεται με προοδευτικές παιδαγωγικές αντιλήψεις που αντλούν από τον χώρο της *κριτικής παιδαγωγικής*. Ωστόσο, ελλοχεύει ο κίνδυνος τέτοιου είδους παιδαγωγικές αντιλήψεις να μείνουν στο επίπεδο μιας επιφανειακής ρητορείας, δεδομένου ότι ως ρητορικά σχήματα απαντούν συχνά σε διάφορα σύγχρονα προγράμματα σπουδών.

Η σύνδεση της μελέτης της γλώσσας με τις γνώσεις για τον κόσμο και την καλλιέργεια των διαφόρων στάσεων και αντιλήψεων διέρχεται μέσα από το περιεχόμενο του γλωσσικού μαθήματος. Για το ελληνικό πρόγραμμα η σύνδεση αυτή επιτυγχάνεται μέσα από τη μελέτη και επεξεργασία διαφόρων θεματικών ενοτήτων. Από τη μελέτη των σχολικών εγχειριδίων τόσο του Γυμνασίου, όσο και του Λυκείου ανιχνεύονται οι εξής θεματικές ενότητες:

Για την Α΄ Γυμνασίου προτείνονται θεματικές αναφορικά με την καθημερινή ζωή και την επικοινωνία στο σχολείο, τη φύση, τη διατροφή και την υγεία, τον κόσμο της τέχνης, του θεάτρου και του κινηματογράφου, τις δημιουργικές δραστηριότητες, την τηλεόραση και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, τον αθλητισμό, τους Ολυμπιακούς αγώνες, την ιστορία και τον πολιτισμό της Ελλάδας.

Για τη Β΄ Γυμνασίου προτείνονται θεματικές που σχετίζονται με τη φυσική ομορφιά της Ελλάδας, το θεσμό της οικογένειας, τη σχολική ζωή σε συγχρονικό και διαχρονικό επίπεδο, την εργασία και το επάγγελμα, τα ΜΜΕ, τα προβλήματα της καθημερινότητας και της ζωής στην πόλη, τα διάφορα κοινωνικά προβλήματα και, τέλος, τις εξελίξεις γύρω από την ανάπτυξη της τεχνολογίας και την κατάκτηση του κόσμου του Διαστήματος.

Για τη Γ΄ Γυμνασίου οι θεματικές περιλαμβάνουν προβληματισμούς και συζητήσεις γύρω από την Ελλάδα και τη θέση της στον κόσμο, τις γλώσσες και τους πολιτισμούς, την Ευρωπαϊκή Ένωση, την ειρήνη και τον πόλεμο, τις μη κυβερνητικές ορ-

γανώσεις και τη συμμετοχή των νέων σε αυτές, την τέχνη και την τεχνολογική και επιστημονική εξέλιξη και πρόοδο.

Οι θεματικές που αναπτύσσονται στο Λύκειο είναι οι εξής: Στην Α΄ Λυκείου εξετάζονται θέματα που αφορούν τη μελέτη της γλώσσας και των γλωσσικών ποικιλιών, του λόγου (προφορικού – γραπτού) και του διαλόγου. Μέσα στα πλαίσια των θεματικών αυτών διδάσκονται διάφορα κειμενικά είδη, όπως η περιγραφή και η αφήγηση. Στη Β΄ Λυκείου διδάσκονται κατά κύριο λόγο η περίληψη, η είδηση, το βιογραφικό, η παρουσίαση και η κριτική. Στη Γ΄ Λυκείου μέσα από ποικίλες θεματικές διδάσκονται κυρίως οι τρόποι πειθούς, οι συλλογισμοί και η επιχειρηματολογία, το δοκίμιο, το άρθρο και η επιφυλλίδα. Επισημαίνουμε ότι τα παραπάνω είδη μπορούν να διδαχθούν μέσα από κείμενα είτε του σχολικού εγχειριδίου είτε του βιβλίου *Θεματικοί κύκλοι του Λυκείου*. Οι θεματικές αυτές περιλαμβάνουν κείμενα περιγραφικά, αφηγηματικά, παρουσιάσεις, κριτικές και βιογραφικά. Επιπλέον, περιλαμβάνουν θέματα για το επάγγελμα και την εργασία, τον κοινωνικό αποκλεισμό και το ρατσισμό, την τέχνη και την κριτική, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη διαφήμιση, την πολιτική, τον αθλητισμό, την τεχνολογία, την επιστήμη, τα διάφορα κοινωνικά ζητήματα (π.χ. ισότητα των δύο φύλων κλπ.), την Ευρωπαϊκή Ένωση, την ειρήνη και τον πόλεμο.

Οι παραπάνω θεματικές ενότητες τουλάχιστο σε ό,τι αφορά το Γυμνάσιο πρέπει να προσεγγίζονται με διαθεματικό τρόπο. Η *διαθεματικότητα* είναι λέξη – κλειδί του ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ και πάνω σε αυτήν την έννοια στηρίζεται και η όλη διδακτική μεθοδολογία και γενικά η φιλοσοφία του προγράμματος. Για να γίνει αυτό πιο κατανοητό παραθέτουμε το σχετικό απόσπασμα:

«Η μεθοδολογία της διδασκαλίας της γλώσσας διέπεται από τις βασικές αρχές της επικοινωνιακής προσέγγισης της γλώσσας, της κειμενολογίας και της διαθεματικότητας.

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για τη γλώσσα καθορίζει συγκεκριμένα πλαίσια και αρχές για την επικοινωνιακή διδασκαλία της. Αυτό που απαιτείται να γίνει με ιδιαίτερη έμφαση είναι να αξιοποιηθούν αυτές οι αρχές μέσα από τη διαθεματική προσέγγιση. Οι διαθεματικές προσεγγίσεις

αφορούν την οριζόντια συνεκτικότητα των επιμέρους θεματικών κλάδων, διασφαλίζουν την ενοποίηση των γνωστικών αντικείμενων στο επίπεδο της σχολικής τάξης και γίνονται με ατομικές ή ομαδικές ερευνητικές εργασίες των μαθητών. Σε όλες τις ενότητες της γλωσσικής διδασκαλίας δίνεται ειδικό βάρος σε ερευνητικές εργασίες ομάδων μαθητών που συνδυάζουν το επικοινωνιακό πλαίσιο (ποιος μιλάει, σε ποιον, με ποιο σκοπό – αποδέκτες της εργασίας) με το διαθεματικό πλαίσιο (κοινωνικό, ιστορικό, επιστημονικό κ.ό.κ)» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ: 61 – 62).

Από το παραπάνω παράθεμα γίνεται σαφές ότι η προσέγγιση των διαφόρων θεματικών ενοτήτων επιδιώκεται να γίνεται με διαθεματικό τρόπο. Η διαθεματική προσέγγιση έχει στόχο να ενοποιήσει τους επιμέρους επιστημονικούς κλάδους και να φέρει τους μαθητές αντιμέτωπους με θεματικές περιοχές – πεδία του κόσμου τα οποία θα πρέπει οι ίδιοι να προσεγγίσουν διεπιστημονικά και στο πλαίσιο των διδακτικών αντικειμένων. Οι θεματικές αυτές περιοχές μπορεί να καλύπτουν διάφορους τομείς του επιστητού, όπως για παράδειγμα τη σχέση ατόμου με την κοινωνία, την επικοινωνία, τους κώδικες επικοινωνίας, τον πολιτισμό, την τεχνολογία σε συνδυασμό με διάφορα γνωστικά αντικείμενα, όπως η Λογοτεχνία, η Φυσική, η Γεωγραφία, τα Θρησκευτικά, η Αισθητική Αγωγή κλπ.

Η διαθεματική οπτική του ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ φαίνεται να ικανοποιεί τους στόχους του προγράμματος αναφορικά με την καλλιέργεια συγκεκριμένων στάσεων, αντιλήψεων και συμπεριφορών, διότι ευαισθητοποιεί τους μαθητές πάνω σε ζητήματα τοπικά, υπερτοπικά, παγκόσμια, τους καλλιεργεί την κριτική ικανότητα, την πολιτισμική και διαπολιτισμική συνείδηση, τους διευρύνει τους ορίζοντές τους. Από την άλλη μεριά, από τη μελέτη των σχολικών εγχειριδίων φαίνεται ότι η διαθεματική προσέγγιση δεν έχει κεντρική θέση στο μάθημα. Η ενότητα *Διαθεματική Εργασία* εντοπίζεται στο τέλος κάθε ενότητας και σπάνια οι εκπαιδευτικοί αναθέτουν στους μαθητές την εκπόνησή της λόγω διαφόρων εγγενών δυσκολιών (χρόνου, χώρου, μέσων, κριτηρίων αξιολόγησης κλπ.).

3.1.2. Σύνδεση των γνώσεων για τον κόσμο με τις ΤΠΕ

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αξιοποίηση των ΤΠΕ προκειμένου να επιτευχθούν συνδέσεις με την εξωγλωσσική πραγματικότητα. Μέσα στα πλαίσια της διαθεματικής προσέγγισης της διδασκαλίας της γλώσσας προωθείται η χρήση και η εφαρμογή της νέας τεχνολογίας και των ηλεκτρονικών περιβαλλόντων. Η εξέταση των διδακτικών εγχειριδίων του Γυμνασίου επιτρέπει να αναδυθεί ο τρόπος αξιοποίησης των ΤΠΕ. Στο τέλος κάθε διδακτικής ενότητας του σχολικού εγχειριδίου υπάρχουν προτάσεις για διαθεματικές εργασίες. Σε αυτές τις διδακτικές προτάσεις μπορεί κανείς να εντοπίσει προτάσεις και για την αξιοποίηση των ΤΠΕ.

Παρακάτω παρατίθεται ένα παράδειγμα διαθεματικής εργασίας που συμπυκνώνει τις βασικές αρχές της φιλοσοφίας του προγράμματος. Η εικόνα αντλήθηκε από το σχολικό εγχειρίδιο της Β΄ Γυμνασίου.

Διαθεματική εργασία

«Είμαστε αισιόδοξοι για το μέλλον. Δε δειλιάζουμε μπροστά στα προβλήματα» είναι ο τίτλος του πολιτιστικού διήμερου που θα οργανώσει το σχολείο σας στο τέλος του σχολικού έτους. Χωρισμένοι σε ομάδες:

- ▶ Συλλέξτε φωτογραφικό ή οπτικοακουστικό υλικό για προβλήματα που απασχολούν την κοινωνία και τους νέους και κατατάξτε το σε θεματικές ενότητες.
- ▶ Αναζητήστε με τη συνεργασία του φιλόλογου της τάξης λογοτεχνικά κείμενα (ποίηση-πεζογραφία) μέσα από τα οποία «προβάλλονται» τα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα.
- ▶ Οργανώστε σε συνεργασία με τον καθηγητή της Μουσικής μια εκδήλωση με μουσική και τραγούδια που αναφέρονται σε σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα.
- ▶ Γράψτε ποικίλα κείμενα (στίχους, θεατρικό κείμενο, διήγημα κτλ.) για το πώς βιώνετε ή αισθάνεστε εσείς απέναντι σε ανθρώπους ή ομάδες που αντιμετωπίζουν προβλήματα, όπως αυτά που συναντήσαμε στην 8η ενότητα. «Αναρτήστε» αυτά τα κείμενα στην ιστοσελίδα του σχολείου σας. Στείλτε τα και επικοινωνήστε με άλλα σχολεία της Ελλάδας και του εξωτερικού μέσω του διαδικτύου και του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ζητώντας να ανταλλάξετε απόψεις.

Χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις

<http://www.photo-zone.net> (δικτυακός τόπος για ξενάγηση στο χώρο της φωτογραφίας)

<http://www.okana.gr> (η ηλεκτρονική διεύθυνση του Οργανισμού Κατά των Ναρκωτικών)

<http://www.uefa.com> (δικτυακός τόπος της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Ποδοσφαίρου όπου υπάρχει υλικό και για θέματα αθλητικής βίας)

Η παραπάνω ενδεικτική διαθεματική εργασία φιλοδοξεί να φέρει τους μαθητές αντιμέτωπους με διάφορα κοινωνικά προβλήματα. Οι μαθητές συλλέγουν υλικό (φωτογραφικό, οπτικοακουστικό κλπ.) σχετικά με τα προβλήματα που απασχολούν ιδιαίτερα τους νέους ανθρώπους και σε συνεργασία με το φιλόλογο και άλλους εκπαιδευτικούς (εδώ με τον καθηγητή της Μουσικής) προσπαθούν να οργανώσουν μια εκδήλωση με τραγούδια και μουσική. Οι μαθητές σε συνεργασία (ομαδοσυνεργατική μέθοδος) αναζητούν πληροφορίες και υλικό μέσα από προτεινόμενες ιστοσελίδες στο Διαδίκτυο. Τέλος, συντάσσουν κείμενα σχετικά με το θέμα τα οποία και κοινοποιούν σε σχολεία της Ελλάδας και του εξωτερικού μέσω του Διαδικτύου ή του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Στόχος είναι η επικοινωνία, η αλληλεπίδραση και η ανταλλαγή απόψεων. Οι ΤΠΕ, λοιπόν, αξιοποιούνται κυρίως ως πηγή άντλησης υλικού και ως μέσο πρακτικής γραμματισμού. Επισημαίνουμε ότι η εργασία γίνεται μέσα σε αυθεντικό επικοινωνιακό πλαίσιο και προωθείται η κειμενοκεντρική οπτική, καθώς οι μαθητές καλούνται να παραγάγουν ποικίλα κείμενα (στίχοι, θεατρικό, διήγημα κλπ.). Τέλος, τα κείμενα αναρτώνται στη σχολική ιστοσελίδα ή δημοσιεύονται στο Διαδί-

κτου. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η επέκταση του σχολικού χώρου και χρόνου.

Συνοψίζοντας τα όσα αναφέρθηκαν καταλήγουμε στα εξής: στόχος τόσο του ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ του Γυμνασίου όσο και των Οδηγιών για το Λύκειο είναι να καλλιεργηθεί στους μαθητές η αξία της δημοκρατίας και του διαλόγου, η αποδοχή της ετερότητας, η πολιτισμική και διαπολιτισμική συνείδηση. Επιπλέον, επιδιώκεται να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με μια ευρεία ποικιλία ζητημάτων μέσα στα πλαίσια διαφόρων θεματικών ενοτήτων. Η διάταξη των θεματικών ενοτήτων στα σχολικά εγχειρίδια γίνεται με τη λογική της διδακτέας ύλης. Προσπάθεια ανατροπής της λογικής αυτής είναι η διεκπεραίωση διαθεματικών εργασιών. Στο πλαίσιο των εργασιών αυτών προωθείται και η αξιοποίηση των ΤΠΕ. Οι ΤΠΕ λειτουργούν ως πηγή άντλησης πληροφοριακού υλικού και ως μέσα πρακτικής νέου γραμματισμού.

3.2. Γνώσεις για τη γλώσσα

Στο υποκεφάλαιο αυτό εξετάζονται οι επιδιωκόμενες προς απόκτηση γνώσεις για τη γλώσσα. Πρόκειται, δηλαδή, για τις μεταγλωσσικές γνώσεις που πρέπει να καλλιεργηθούν στους μαθητές. Από την ανάλυση τόσο του ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ για το Γυμνάσιο όσο και των Οδηγιών για το Λύκειο προκύπτουν τα εξής: α) στο Γυμνάσιο διδάσκεται ρητά η γραμματική της γλώσσας σε γραμμικό επίπεδο λόγω της διάταξης της διδακτέας ύλης, γεγονός που αναδεικνύει την αθροιστική λογική του ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ ως προς τις γνώσεις για τη γλώσσα. Η παραπάνω διαπίστωση ενισχύεται και από το γεγονός ότι η ίδια φιλοσοφία, η γραμμική διάταξη της ύλης, δηλαδή, και η αθροιστική λογική, διέπει και τα σχολικά εγχειρίδια (Κουτσογιάννης, 2009). Σε γενικές γραμμές τόσο το πρόγραμμα του Γυμνασίου, όσο και η διάταξη της ύλης και το είδος των δραστηριοτήτων που προτείνονται στα σχολικά εγχειρίδια, παραπέμπουν απευθείας σε μια *δομιστικού* τύπου (skills discourse) προσέγγιση της διδασκαλίας της γλώσσας (Μήτσης, 1996). Από την άλλη μεριά, αποτυπώνονται αντιλήψεις που προέρχονται τόσο από την επικοινωνιακή, όσο και από την κειμενοκεντρική προσέγγιση της διδασκαλίας της γλώσσας. Τέλος, η ενσυνείδητη ενσωμάτωση και αξιοποίηση πολυτροπικών κειμένων και στοιχείων πολυτροπικότητας ως προς την κατασκευή του νοήματος

μπορεί να θεωρηθεί στοιχείο που παραπέμπει στο γλωσσοδιδασκτικό λόγο των πολυγραμματισμών. Παρατηρείται σε επίπεδο προγραμμάτων σπουδών διαχρονικά μια σταδιακή μεταστροφή από τις δομιστικές προσεγγίσεις σε πιο ολιστικές και μεταδομιστικές προσεγγίσεις της διδασκαλίας της γλώσσας που παρακολουθεί τις διεθνείς επιστημονικές αναζητήσεις σε διεθνές επίπεδο. Πρέπει, όμως, να υπογραμμιστεί ότι η ενσωμάτωση των νέων παιδαγωγικών και γλωσσοδιδασκτικών αντιλήψεων δεν ανατρέπει τη συνολική λογική του προγράμματος.

3.2.1. Η δομιστική προσέγγιση – λόγος της εξάσκησης (skills discourse)

Η μελέτη της γλώσσας γίνεται σε επίπεδο εκμάθησης της γραμματικής και του συντακτικού. Η παραπάνω αντίληψη αποτυπώνεται καθαρά στο παρακάτω απόσπασμα που αφορά στους ειδικούς σκοπούς της διδασκαλίας της γλώσσας:

«Να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τα δομικά και γραμματικά στοιχεία της νεοελληνικής γλώσσας στον προτασιακό και κειμενικό λόγο ώστε να κατανοούν και να αιτιολογούν τις τυχόν παρεκκλίσεις ή ανατροπές των παραπάνω στοιχείων.» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 49).

Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με κείμενα στο πλαίσιο μια θεματικής ενότητας που λειτουργούν ως αφορμή για να συζητηθούν ζητήματα γραμματικής και συντακτικού. Για να γίνει αυτό πιο ξεκάθαρο παρατίθεται το σχετικό απόσπασμα:

«Να συνειδητοποιήσει ο μαθητής: ότι η κλίση των ρημάτων βασίζεται στη διάκριση μεταξύ των δύο φωνών και ότι οι δύο αυτές φωνές δεν ταυτίζονται με τις αντίστοιχες διαθέσεις.» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 54).

«Να αντιληφθεί ο μαθητής το ρόλο του αντικειμένου στην πρόταση και τη σπουδαιότητά του ως συμπληρώματος του ρήματος.

Να συνειδητοποιήσει τις διάφορες μορφές του αντικειμένου (με ουσιαστικό, αντωνυμία, πρόταση και εμπρόθετο αντικείμενο).» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 55).

Από τα παραπάνω δύο παραθέματα μπορεί κανείς εύκολα να διαπιστώσει ότι η διδασκαλία της γραμματικής και του συντακτικού γίνεται με ρητό και σαφή τρόπο. Σε πρώτη ανάγνωση, λοιπόν, το πρόγραμμα φαίνεται να αντλεί από το δομιστικό λόγο του αναγνωριστικού γραμματισμού (Hasan, 2006) ο οποίος ενισχύει την απομνημόνευση και την ανεξάρτητη προσέγγιση της γραμματικής και του συντακτικού. Οι γνώσεις γύρω από τα θέματα της γραμματικής και του συντακτικού παίρνουν τη μορφή διδακτέας ύλης, έχουν γραμμική, κυρίως, διάταξη και διέπονται από αθροιστική λογική. Η αθροιστική λογική ενισχύεται και από το γεγονός ότι στο τέλος της κάθε διδακτικής ενότητας των σχολικών εγχειριδίων δίνεται η *σύνοψη* του μαθήματος (Κουτσογιάννης, 2009).

Σε μια δεύτερη ανάγνωση φαίνεται να κυριαρχούν και αντιλήψεις που συνδέονται με την επικοινωνιακή και κειμενοκεντρική προσέγγιση της διδασκαλίας της γλώσσας.

3.2.2. Η επικοινωνιακή – κειμενοκεντρική προσέγγιση της διδασκαλίας

Σύμφωνα με τη διδακτική μεθοδολογία της ελληνικής πρότασης για τη διδασκαλία της γλώσσας στο Γυμνάσιο σημειώνονται τα εξής:

«Η επικοινωνιακή χρήση της γλώσσας καλλιεργεί συστηματικά την ικανότητα του παιδιού να επικοινωνεί με ακρίβεια και αποτελεσματικότητα, χρησιμοποιώντας τη μορφή και το ύφος που αρμόζει σε κάθε περίπτωση επικοινωνίας και στηρίζεται στο κείμενο. Με διδακτικές ενέργειες οι μαθητές ασκούνται σε ποικίλες μορφές προφορικής και γραπτής επικοινωνίας και στην παραγωγή αποτελεσματικού λόγου διάφορων ειδών και κειμενικών τύπων. Επίσης, γίνονται σεβαστά, αξιοποιούνται, εμπλουτίζονται και οργανώνονται με τη δημιουργική χρήση της γλώσσας τα γλωσσικά τους βιώματα.

Ασκούνται οι μαθητές στη χρήση της γλώσσας, δηλαδή στην παραγωγή και κατανόηση του προφορικού και γραπτού λόγου, στην επικοινωνιακή τους ικανότητα να προσαρμόζουν το λόγο στις περιστάσεις επικοινωνίας, στις μεταγλωσσικές δεξιότητες συνειδητοποίησης της λειτουργίας του γλωσσικού συστήματος ώστε με τον κατάλληλο χειρισμό να παράγουν αποτελεσματικό λόγο, μέσα από ποικί-

λα κείμενα και ασκήσεις που ακολουθούν κειμενογλωσσολογική και επικοινωνιακή (πραγματολογική) κατεύθυνση.» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 62).

Από το παραπάνω παράθεμα φαίνεται καθαρά ότι κέντρο της γλωσσικής διδασκαλίας είναι το κείμενο. Οι μαθητές στην καθημερινότητά τους, είτε είναι σχολική είτε εξω-σχολική, έρχονται σε επαφή με μια μεγάλη ποικιλία κειμένων και κειμενικών ειδών. Κατά συνέπεια, οι μαθητές θα πρέπει να ασκηθούν σε ποικίλες μορφές προφορικής και γραπτής επικοινωνίας και να παραγάγουν κείμενα στα οποία θα χρησιμοποιούν τη γλώσσα αποτελεσματικά και επαρκώς. Στόχος δεν είναι η μηχανιστικού τύπου μελέτη και εκμάθηση των γλωσσικών κανόνων, αλλά η κατανόηση των τρόπων με τους οποίους τα γλωσσικά στοιχεία και οι γλωσσικές επιλογές συγκροτούν τα κείμενα. Βέβαια, τα κείμενα αυτά εξυπηρετούν τις επικοινωνιακές ανάγκες των ομιλητών / συγγραφέων, άρα η μελέτη της γλώσσας γίνεται μέσα από επικοινωνιακές – πραγματολογικές οπτικές. Αυτό που μελετάται, δηλαδή, είναι το γλωσσικό φαινόμενο μέσα από το κείμενο και τις επικοινωνιακές συνισταμένες του (πομπός, δέκτης, επικοινωνιακή περίσταση κλπ.).

Αυτό που αναδεικνύεται, λοιπόν, ως κυρίαρχος γλωσσοδιδασκτικός λόγος είναι ο επικοινωνιακός σε σύνδεση με τον κειμενοκεντρικό. Λέξεις, όπως οι παραπάνω υπογραμμισμένες, έχουν τοποθετημένη σημασία και συνδέονται με κοινωνική γλώσσα που παραπέμπει τόσο στην επικοινωνιακή προσέγγιση της διδασκαλίας της γλώσσας, όσο και στην θεωρία των κειμενικών ειδών.

Για τη διδασκαλία της γλώσσας στο Λύκειο παρατίθενται τα εξής:

«Να κατακτήσουν το βασικό όργανο επικοινωνίας της γλωσσικής τους κοινότητας, ώστε να αναπτυχθούν διανοητικά, συναισθηματικά και κοινωνικά, αποκτώντας τις απαραίτητες για την ηλικία τους γνώσεις της λειτουργίας του γλωσσικού συστήματος και χρησιμοποιώντας με επάρκεια και συνείδηση το λόγο (προφορικό και γραπτό) στις διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις.»

«Η διδακτέα ύλη του μαθήματος αρθρώνεται κατά τάξη σε κατάλληλες ενότητες δια των οποίων διδάσκονται συστηματικά και καλλιεργούνται (1) η π ρ ο φ ο ρ ι κ ή ε π ι κ ο ι ν ω ν ί α («ακούω»-«μιλώ»), που νοείται ως (1.1.) ακρόαση και κατανόηση του λόγου και (1.2.) ως προφορική έκφραση, και (2) η γ ρ α π τ ή ε π ι κ ο ι ν ω ν ί α («διαβάζω»-«γράφω»), που νοείται ως (2.1.) ανάγνωση και κατανόηση του λόγου, σε διάφορα επίπεδα και επικοινωνιακές περιστάσεις, και (2.2.) ως έκφραση σε γραπτό λόγο. Σε όλες τις περιπτώσεις επιδιώκεται η ένταξη του λόγου, γραπτού ή προφορικού, σε επικοινωνιακό πλαίσιο: περίσταση, πομπός, δέκτης, σκοπός.» (Οδηγίες διδασκαλίας φιλολογικών μαθημάτων στο Λύκειο, 2002, 103).

Από το παραπάνω παράθεμα φαίνεται ότι και στο Λύκειο οι μαθητές καλούνται να αποκτήσουν γλωσσικές γνώσεις μελετώντας ή παράγοντας κείμενα ενταγμένα σε επικοινωνιακές περιστάσεις. Οι μαθητές πρέπει να συνειδητοποιήσουν το λειτουργικό χαρακτήρα του γλωσσικού συστήματος. Η συνειδητοποίηση αυτή μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την ενασχόλησή τους με αυθεντικά κείμενα σε αυθεντικές επικοινωνιακές περιστάσεις. Φαίνεται, λοιπόν, ότι και στις Οδηγίες για το Λύκειο αναδεικνύονται ο επικοινωνιακός και ο κειμενοκεντρικός γλωσσοδιδακτικός λόγος ως κυρίαρχοι.

Αναφορικά με τον κειμενοκεντρικό λόγο διαπιστώνονται τα εξής: οι μαθητές καλούνται να μελετήσουν, να επεξεργαστούν και να παραγάγουν διάφορα κείμενα που ανήκουν σε ευρύτερους κειμενικούς τύπους. Στο Γυμνάσιο η έμφαση δίνεται στην περιγραφή, την αφήγηση, την επιχειρηματολογία και την περίληψη, ενώ στο Λύκειο, εκτός των όσων αναφέρθηκαν πιο πάνω, στη μελέτη της είδησης, του βιογραφικού, της παρουσίασης – κριτικής, του δοκιμίου, του άρθρου και της επιφυλλίδας. Σε κάθε περίπτωση προκρίνεται η μελέτη των διαφόρων κειμενογλωσσικών παραγόντων, όπως ο πομπός, αποδέκτης, το μέσο, ο σκοπός, η περίσταση επικοινωνίας, το ύφος και οι διάφοροι ρητορικοί μηχανισμοί. Επιπλέον, μελετάται η δομή και οι τρόποι ανάπτυξης των παραγράφων, αξιοποιούνται οι πλαγιότιτλοι και οι σημειώσεις, αξιολογείται η επιχειρηματολογία, οι συλλογισμοί, η συγκρότηση και η συνοχή του κειμένου.

Ωστόσο, η μελέτη και η επεξεργασία των διαφόρων κειμενικών ειδών και τύπων παίρνει τη μορφή διδακτέας ύλης. Κατά συνέπεια, δε φαίνεται να έχει εμπεδωθεί το γεγονός ότι τα κειμενικά είδη δεν είναι σταθερές μορφές – φόρμες, αντίθετα δημιουργούνται και κατανοούνται μέσα στα πλαίσια μιας συγκεκριμένης κοινωνικοπολιτιστικής εμπειρίας. Ελλοχεύει, λοιπόν, ο κίνδυνος τα κειμενικά είδη να διδάσκονται ως φόρμες που δεν αλλάζουν, δε μεταβάλλονται και κατ' επέκταση δε μεταβάλλουν το ρόλο των κοινωνικών πρωταγωνιστών (βλέπε Κουτσογιάννης, 2009).

3.2.3. Σύνδεση των γνώσεων για τη γλώσσα με τις ΤΠΕ

Από τη μελέτη του ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ για το Γυμνάσιο αναφορικά με τη σύνδεση των ΤΠΕ με τις γνώσεις για τη γλώσσα ανιχνεύεται μια μονάχα αναφορά:

«Σε επιλεγμένα κείμενα διαφόρων ειδών (δοκιμιακά, ιατρικά, βιολογικά, τεχνικά κ.ο.κ.) που είναι γραμμένα στα αγγλικά, τα γαλλικά, τα γερμανικά, τα ιταλικά κ.λπ. αναγνωρίζει είτε αυτούσιες ελληνικές λέξεις είτε ξένες λέξεις με ελληνική ρίζα (Ξένες Γλώσσες, Φυσική, Βιολογία κ.λπ.).

Ανιχνεύει σε διάφορες ξενόγλωσσες ιστοσελίδες του Διαδικτύου λέξεις ή φράσεις που έχουν ελληνική ρίζα.» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 59).

Από το παραπάνω παράθεμα φαίνεται ότι η αξιοποίηση του Διαδικτύου περιορίζεται στην αναζήτηση των λέξεων εκείνων των ξένων γλωσσών που έχουν ελληνική ρίζα. Πρόκειται για ζητήματα ετυμολογίας και δανεισμού που συνδέονται βεβαίως με την εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας σε διαχρονικό – ιστορικό επίπεδο. Αξίζει να επισημανθεί ότι τέτοιου είδους αναζητήσεις είναι μονόπλευρες, καθώς αναπαράγουν τις γλωσσικές προκαταλήψεις για την ελληνική γλώσσα και την προσφορά της στις άλλες γλώσσες και τον πολιτισμό. Δεν αναδεικνύουν φέρ' ειπείν ζητήματα γύρω από το δανεισμό και την ενσωμάτωση των ξένων λέξεων στην ελληνική και δε συμβάλλουν στην καλλιέργεια της κριτικής γλωσσικής ενημερότητας στους μαθητές.

Προσπάθεια καλλιέργειας γνώσεων για τη γλώσσα σε όλα τα επίπεδα (ορθογραφία, γραμματική, συντακτικό, λεξιλόγιο) έχουν κατά καιρούς προταθεί μέσα από την εφαρμογή διάφορων εκπαιδευτικών λογισμικών. Στα λογισμικά αυτά, κατά κύριο

λόγο αποτυπώνονται γλωσσοδιδασκτικές αντιλήψεις που αντιμετωπίζουν τη γλώσσα ως δομή και ταυτίζουν τη διδασκαλία της με τη διδασκαλία της γραμματικής. Συνήθως ακολουθούν τα πρότυπα του κλασικού μοντέλου διδασκαλίας, δηλαδή, ερώτηση – απάντηση – αξιολόγηση και εμπλέκουν τους μαθητές σε μηχανιστικού τύπου ασκήσεις (drills). Επιπλέον, σε κάποια λογισμικά γίνεται προσπάθεια το ηλεκτρονικό περιβάλλον να είναι εύκαμπτο και ο μαθητής να μπορεί να αλληλεπιδράσει με αυτό. Και σε αυτά όμως τα περιβάλλοντα η λογική της διδασκαλίας της γραμματικής και του συντακτικού της γλώσσας δεν ανατρέπεται. Από τη μια, δηλαδή, το εκπαιδευτικό λογισμικό παίρνει τη θέση του δασκάλου (υπολογιστής ως δάσκαλος) και από την άλλη το λογισμικό λειτουργεί ως περιβάλλον προσομοίωσης της πραγματικότητας (ο μαθητής αλληλεπιδρά με τον υπολογιστή) (Κουτσογιάννης, 2008^α, 195 – 201).

Στον αντίποδα των δύο παραπάνω οπτικών αναφορικά με τη διδασκαλία του λεξιλογίου βρίσκεται το ηλεκτρονικό περιβάλλον του Λεξικού του Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας (<http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>). Το ηλεκτρονικό περιβάλλον της Πύλης περιλαμβάνει τέσσερα ηλεκτρονικά λεξικά και ένα εκτενές σώμα δημοσιογραφικών και εκπαιδευτικών κειμένων. Τα λεξικά που περιλαμβάνονται στην Πύλη είναι τα εξής:

- Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών του Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Επιτομή του Λεξικού της Μεσαιωνικής Δημόδους Γραμματείας του Εμμανουήλ Κριαρά.
- Ελληνοαγγλικό λεξικό του Γεωργακά.
- Αντίστροφο Λεξικό της Νέας Ελληνικής της Άννας Αναστασιάδη – Συμεωνίδη.

Το ηλεκτρονικό αυτό περιβάλλον που προτείνεται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο στην ιστοσελίδα <http://www.e-yliko.gr/default.aspx> (Δικτυακή Εκπαιδευτική Πύλη του Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ.) μπορεί να αξιοποιηθεί στη διδασκαλία της γλώσσας. Οι δυνατότητες που προσφέρει είναι πολλές καθώς είναι δυνατή η συνδυαστική αναζήτηση λημμάτων στα τρία λεξικά (Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, Μεσαιωνικό Λεξικό του Κριαρά και Αγγλοελληνικό Λεξικό του Γεωργακά) και η αποστολή στα σώ-

ματα κειμένων. Παρέχει, δηλαδή, τη δυνατότητα σε μαθητές και εκπαιδευτικούς για έρευνα τόσο με αφετηρία τη λέξη, όσο και το κειμενικό είδος μέσω των εργαλείων της σύνθετης αναζήτησης. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος αυτού το κατατάσσουν στα *ανοιχτά και διερευνητικά περιβάλλοντα μάθησης*. Ουσιαστικά εγκαταλείπεται η λογική του υπολογιστή ως δασκάλου (tutorial) ή του υπολογιστή ως περιβάλλοντος προσομοίωσης της πραγματικότητας (simulation) και υιοθετείται η λογική του υπολογιστή ως περιβάλλοντος διερευνητικής μάθησης.

Η αξιοποίηση αυτού του είδους των περιβαλλόντων μάθησης δίνει τη δυνατότητα σε μαθητές και εκπαιδευτικούς να αναζητούν πληροφορίες σε μια μεγάλη βάση δεδομένων βάσει κριτηρίων. Τα κριτήρια μπορεί να είναι το θέμα της λέξης, τα συμφύματα, η σειρά των χαρακτήρων, η γραμματική κατηγορία, το κλιτικό παράδειγμα κλπ. Καθίσταται, λοιπόν, ένα εργαλείο σύγχρονο και δυναμικό για τη διδασκαλία του λεξιλογίου.

Η διδασκαλία του λεξιλογίου αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της διδασκαλίας της γλώσσας. Στο ίδιο το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών προκρίνεται η χρήση του λεξικού για τη διδασκαλία σε έντυπη και σε «ηλεκτρονική μορφή» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 63). Το ηλεκτρονικό περιβάλλον της Πύλης, λοιπόν, μπορεί να καλλιεργήσει στους μαθητές γνώσεις για τη γλώσσα και ειδικότερα γνώσεις γύρω από το λεξιλόγιο, την ορθογραφία, την ετυμολογία και την ιστορία των λέξεων. Οι λέξεις, όμως, δεν είναι αποκομμένες από τα συμφραζόμενα. Μελετώνται μέσα σε προτάσεις, οι προτάσεις σε παραγράφους, οι παράγραφοι σε ευρύτερα κείμενα (κειμενικά είδη), και τα κείμενα στους λόγους (discourses) στους οποίους ανήκουν. Είναι σημαντικό, λοιπόν, ότι η μελέτη των λέξεων συνδυάζεται με τη δυνατότητα *αποστολής στα σώματα κειμένων* και έτσι αναδεικνύεται το περιεχόμενο που καθορίζει τη σημασία και τη λειτουργία των λέξεων.

Από γλωσσοδιδακτική άποψη φαίνεται ότι η αξιοποίηση τέτοιων ηλεκτρονικών περιβαλλόντων, όπως είναι η Πύλη για την ελληνική γλώσσα, βοηθά τους μαθητές να αναπτύξουν *κριτική γλωσσική επίγνωση (critical language awareness)*. Αυτό επιτυγχάνεται κυρίως μέσα από τη συνειδητοποίηση των σημασιακών αλλαγών που επισυμβαίνουν στις λέξεις λόγω των κοινωνικών, τεχνολογικών και άλλων παραγό-

ντων. Οι μαθητές μελετούν τις λέξεις τόσο σε διαχρονικό, όσο και σε συγχρονικό επίπεδο. Επιπλέον, οι πληροφορίες που προσφέρουν τα ηλεκτρονικά λεξικά γύρω από τις δάνειες λέξεις, τα μεταφραστικά δάνεια, τις προσαρμοσμένες λέξεις κλπ. δίνουν στους μαθητές τη δυνατότητα να διερευνήσουν και να συζητήσουν την προέλευση του λεξιλογίου και να συνειδητοποιήσουν πώς οι πολιτισμικές επαφές οδηγούν στο δανεισμό των λέξεων και στις αλλαγές στη σημασία τους και να αναζητήσουν τα αίτια των φαινομένων αυτών. Αξίζει να επισημανθεί ότι μέσω της χρήσης τέτοιων δυναμικών ηλεκτρονικών λεξικών οι μαθητές αποκτούν γνώσεις γύρω από ζητήματα κλιτικής και παραγωγικής μορφολογίας και, άρα, επίγνωση των μηχανισμών σχηματισμού του λέξεων. Τέλος, οι μαθητές αποκτούν και *λεξικογραφική κριτική επίγνωση*, καθώς εξοικειώνονται με μια πιο δυναμική μορφή λεξικού από αυτή του στατικού λεξικού που είχαν μέχρι τώρα γνωρίσει, εργάζονται σε ένα δυναμικό περιβάλλον που παρέχει πολλαπλές δυνατότητες αναζήτησης και συνδυασμού των πληροφοριών, έρχονται σε επαφή με τον κόσμο της λεξικογραφίας και προβληματίζονται γύρω από ζητήματα που αφορούν τη συγκρότηση ενός λεξικού (Κουτσογιάννης, 2008β, 203 – 213).

3.3. Γλώσσα και σημείωση

Στο υποκεφάλαιο αυτό αναλύονται οι διάφορες θεωρητικές και μεθοδολογικές αρχές γύρω από τη γλώσσα ως μέρος της σημείωσης. Στόχος είναι να αναδειχθεί ο γραμματισμός που φιλοδοξούν να καλλιεργήσουν τα προγράμματα στους μαθητές.

3.3.1. Η γλώσσα ως σύστημα και ο κατακερματισμός των γλωσσικών δεξιοτήτων

Μελετώντας κανείς τόσο το ΔΕΠΠΣ – ΑΠΠΣ για το Γυμνάσιο όσο και τις Οδηγίες για το Λύκειο δε μπορεί παρά να κάνει την εξής διαπίστωση: η γλώσσα αντιμετωπίζεται ως δομικό σύστημα και οι μαθητές θα πρέπει να είναι σε θέση να «αναγνωρίζουν τα δομικά και γραμματικά στοιχεία της νεοελληνικής γλώσσας στον προτασιακό και κειμενικό λόγο» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 47).

Η παραπάνω αντίληψη της γλώσσας ως δομικού συστήματος το οποίο και πρέπει ρητά να διδαχθεί στους μαθητές με μεταγλωσσικό τρόπο παραπέμπει σε δομικές προσεγγίσεις που αντλούν από το γλωσσοδιδασκτικό λόγο του αναγνωριστικού γραμματισμού (Hasan, 2006). Στο πλαίσιο αυτό η γλώσσα κατακερματίζεται και η βαρύτητα δίνεται στη διδασκαλία δεξιοτήτων με μηχανιστικό τρόπο. Η παραπάνω διαπίστωση ενισχύεται από τον κατακερματισμό της γλώσσας και τη διδασκαλία επιμέρους δεξιοτήτων. Παραθέτουμε, λοιπόν, το εξής:

«Ακούω και κατανοώ:

Κώδικες προφορικής επικοινωνίας

Αξιολόγηση πληροφοριών και επιχειρημάτων

Γραμματική: Παράγραφος, συνδετικές λέξεις, Περίληψη, Στίξη

Άρθρο, ουσιαστικό, επίθετο, αντωνυμίες – κλίση

Σύνταξη της πρότασης (ονομαστικό και ρηματικό σύνολο, υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο, προσδιορισμοί)

Είδη (κύριες, δευτερεύουσες) και σύνδεση προτάσεων (παρατακτική – υποτακτική)

Χρόνοι – Εγκλίσεις – Συζυγίες του ρήματος

Σημασιολογία – Αεζιλόγιο

Ορθογραφία

Παραγωγή – σύνθεση λέξεων

Ευθύς και πλάγιος λόγος

Πραγματολογικά στοιχεία και σχήματα λόγου

Μιλώ:

Κώδικες προφορικής επικοινωνίας

Γραμματική Βλ. Στον άξονα «Ακούω και κατανοώ»

Πραγματολογικά στοιχεία και σχήματα λόγου

Διαβάζω και κατανοώ:

Σήματα και κώδικες γραπτής επικοινωνίας

Ποικιλία κειμενικών ειδών

Γραμματική Βλ. Στον άξονα «Ακούω και κατανοώ»

Πραγματολογικά στοιχεία και σχήματα λόγου

Γράφω:

Κώδικες γραπτής επικοινωνίας

Γραμματική Βλ. Στον άξονα «Ακούω και κατανοώ»

Πραγματολογικά στοιχεία και σχήματα λόγου» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 47-48).

Στο παραπάνω παράθεμα είναι εμφανής η θέση της γραμματικής και του συντακτικού και στις τέσσερις επιμέρους γλωσσικές δεξιότητες.

3.3.2. Η γλώσσα ως επικοινωνία

Παράλληλα με τη μελέτη της δομής του συστήματος της γλώσσας έμφαση δίνεται και στη *λειτουργία* που επιτελούν οι διάφορες λεξικογραμματικές και συντακτικές επιλογές. Η εναλλακτική πρόταση αυτή για τη διδασκαλία της *λειτουργικής χρήσης* της γλώσσας οφείλεται κυρίως στις διδακτικές προτάσεις των Χαραλαμπίδου – Χατζησαββίδη (1997). Η πρόταση αυτή αντλεί από το γλωσσοδιδακτικό λόγο της επικοινωνιακής προσέγγισης της διδασκαλίας της γλώσσας. Σύμφωνα με την επικοινωνιακή προσέγγιση η διδασκαλία της γλώσσας εξυπηρετεί κοινωνικολειτουργικές ανάγκες και σχετίζεται με την ανάγκη του παιδιού για επικοινωνία. Η επικοινωνιακή

προσέγγιση σε γενικές γραμμές συνδέεται με ολιστικές προσεγγίσεις και δεν είναι δυνατό να παρακολουθεί τη λογική του κατακερματισμού των γλωσσικών δεξιοτήτων. Στην ελληνική της εκδοχή η επικοινωνιακή προσέγγιση αποτυπώνεται τόσο στο πρόγραμμα, όσο και στα σχολικά εγχειρίδια. Πιο συγκεκριμένα παραθέτουμε το εξής:

«Η επικοινωνιακή χρήση της γλώσσας καλλιεργεί συστηματικά την ικανότητα του παιδιού να επικοινωνεί με ακρίβεια και αποτελεσματικότητα, χρησιμοποιώντας τη μορφή και το ύφος που αρμόζει σε κάθε περίπτωση επικοινωνίας και στηρίζεται στο κείμενο. Με διδακτικές ενέργειες οι μαθητές ασκούνται σε ποικίλες μορφές προφορικής και γραπτής επικοινωνίας και στην παραγωγή αποτελεσματικού λόγου διάφορων ειδών και κειμενικών τύπων. Επίσης, γίνονται σεβαστά, αξιοποιούνται, εμπλουτίζονται και οργανώνονται με τη δημιουργική χρήση της γλώσσας τα γλωσσικά τους βιώματα.

Ασκούνται οι μαθητές στη χρήση της γλώσσας, δηλαδή στην παραγωγή και κατανόηση του προφορικού και γραπτού λόγου, στην επικοινωνιακή τους ικανότητα να προσαρμόζουν το λόγο στις περιστάσεις επικοινωνίας, στις μεταγλωσσικές δεξιότητες συνειδητοποίησης της λειτουργίας του γλωσσικού συστήματος ώστε με τον κατάλληλο χειρισμό να παράγουν αποτελεσματικό λόγο, μέσα από ποικίλα κείμενα και ασκήσεις που ακολουθούν κειμενογλωσσολογική και επικοινωνιακή (πραγματολογική) κατεύθυνση.» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 62).

Οι μαθητές, λοιπόν, καλούνται να αναπτύξουν επικοινωνιακές δεξιότητες, ώστε να μπορούν «να εκφράζονται προφορικά σε προσεγμένο λόγο και με το προσωπικό ύφος τους και να προσαρμόζουν το λόγο τους στο επικοινωνιακό πλαίσιο αξιοποιώντας τα μορφοσυντακτικά και λεξιλογικά δεδομένα» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 48). Αναφορικά με την κατανόηση και παραγωγή του γραπτού λόγου επιδιώκεται «να αναγνωρίζουν με ευχέρεια τα μηνύματα από γραπτούς κώδικες και σήματα επικοινωνίας εντοπίζοντας τις προθέσεις του πομπού, να αναγνωρίζουν τις διαφορές ανάμεσα στα κειμενικά είδη, να εντοπίζουν τον τρόπο οργάνωσης και το ύφος τους και να αξιολογούν την αποτελεσματικότητά τους ανάλογα με την περίπτωση επικοινωνίας» και τέλος, «να συντάσσουν

κείμενα διαφορετικού είδους ανάλογα με τον αποδέκτη, το σκοπό και την περίσταση επικοινωνίας» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 48).

Είναι σαφές ότι η κοινωνική γλώσσα των συντακτών αξιοποιεί λέξεις με τοποθετημένη σημασία. Λέξεις όπως *περίσταση επικοινωνίας, αποδέκτης, σκοπός, επικοινωνιακό πλαίσιο και αποτελεσματικότητα* των κειμένων παραπέμπουν απευθείας στον επικοινωνιακό γλωσσοδιδακτικό λόγο. Αξίζει να επισημανθεί ότι η πορεία των μαθητών από το Δημοτικό μέχρι το Λύκειο περνάει μέσα από την επικοινωνιακή και κειμενοκεντρική προσέγγιση της διδασκαλίας της γλώσσας. Αφετηρία είναι η επικοινωνιακή προσέγγιση και σταδιακά η έμφαση δίνεται στην κειμενοκεντρική διάσταση της γλώσσας. Πιο ειδικά:

«Το μάθημα της ελληνικής γλώσσας αποτελεί διδακτικό αντικείμενο σε όλο το φάσμα της εκπαίδευσης (Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο). Στο δημοτικό ο κυριότερος στόχος είναι η κατάκτηση των βασικών προφορικών δεξιοτήτων καθώς και των κυριότερων δεξιοτήτων που συνδέονται με τη χρήση του γραπτού λόγου (γραφή/ανάγνωση) και η διδασκαλία της γλώσσας γίνεται σύμφωνα με την επικοινωνιακή προσέγγιση. Στο Γυμνάσιο και το Λύκειο εισάγονται κυρίως οι δεξιότητες που αφορούν τη χρήση του λόγου σε καθαρά επικοινωνιακό πλαίσιο, προϋποθέτοντας τις δεξιότητες της γραφής και ανάγνωσης. Συνεπώς, στο Γυμνάσιο και το Λύκειο συνεχίζεται με την κειμενοκεντρική διάσταση η γλωσσική διδασκαλία, που διευρύνεται και εμπλουτίζεται.» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 61).

Αναφορικά με τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι και στα σχολικά εγχειρίδια του Γυμνασίου και του Λυκείου αξιοποιείται μια πληθώρα επικοινωνιακών κειμένων. Βέβαια, η έμφαση στην επικοινωνιακή αντίληψη δίνεται περισσότερο στα γυμνασιακά βιβλία. Τα κείμενα που αξιοποιούνται είναι κυρίως αυθεντικά ή ημιαυθεντικά κείμενα, όπως άρθρα, ειδήσεις, κείμενα από εφημερίδες και περιοδικά, δελτία καιρού, περιλήψεις ταινιών, αφίσες, κόμικς, διαφημίσεις, χρηστικά κείμενα, ιστοσελίδες, κείμενα πολυτροπικά κλπ. Στο Λύκειο αφενός δίνεται έμφαση στην επικοινωνιακή διάστα-

ση της γλώσσας, αφετέρου αξιοποιούνται κείμενα λιγότερο χρηστικά και καθημερινά και περισσότερο ακαδημαϊκά, αφηγηματικά, λογοτεχνικά και δημοσιογραφικά.

Επισημαίνεται ότι τα κείμενα που αξιοποιούνται στο Λύκειο στόχο έχουν να προετοιμάσουν τους μαθητές να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στις εισαγωγικές εξετάσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Κατά συνέπεια, τις περισσότερες φορές οι μαθητές καλούνται να επεξεργαστούν και να παραγάγουν κείμενα *εκθεσιακού* τύπου έστω και αν γίνεται η προσπάθεια τα κείμενα αυτά να είναι ενταγμένα στο επικοινωνιακό τους πλαίσιο.

3.3.3. Διδασκαλία της γλώσσας με βάση τα κείμενα και τα κειμενικά είδη

Η λογική της διδασκαλίας της γλώσσας με βάση τα κειμενικά είδη εκφράζεται τόσο στο ελληνικό πρόγραμμα σπουδών, όσο και στα σχολικά εγχειρίδια. Πιο συγκεκριμένα οι μαθητές επιδιώκεται «να κατανοήσουν τη μορφική ποικιλία των κειμενικών ειδών σε συνάρτηση με τους επικοινωνιακούς σκοπούς που υπηρετούν» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 50). Για να επιτευχθεί ο παραπάνω στόχος οι μαθητές καλούνται να εξετάζουν και να επεξεργάζονται διαφορετικά είδη, όπως αφηγηματικά, περιγραφικά και χρηστικά, να εντοπίζουν τα κυριότερα γλωσσικά και δομικά χαρακτηριστικά τους και να τα αιτιολογούν με βάση το είδος λόγου στο οποίο ανήκουν.

Είναι φανερό ότι αποτυπώνονται γλωσσοδιδακτικές αντιλήψεις που αντλούν από την κειμενοκεντρική θεωρία. Ωστόσο, η διδασκαλία των κειμενικών ειδών, σε ό,τι αφορά τουλάχιστο την ελληνική πραγματικότητα δεν ακολουθεί τη χαλιντεϊανή πρόταση της Σχολής του Σίδνεϋ της Αυστραλίας. Η ελληνική εκδοχή έχει περισσότερο κειμενογλωσσικές οπτικές από το χώρο της κειμενογλωσσολογίας (Αρχάκης, 2005).

Από την άλλη, παρατηρείται συχνά μια *μίξη* του παραδοσιακού δομιστικού λόγου με το λόγο των κειμενικών ειδών. Για να γίνει αυτό πιο κατανοητό παραθέτουμε το εξής:

«Ανιχνεύει σε κείμενα λογοτεχνικά, δοκιμιακά, θεατρικά, επιστημονικά και άλλα συναφή τις ευθείες και πλάγιες ερωτήσεις και τις κατατάσσει σε είδη. Κάνει σύγκριση με αντίστοιχα φαινόμενα στις Ξένες Γλώσσες (Λογοτεχνία, Αρχαία

Ελληνική Γραμματεία, Αισθητική Αγωγή, Ξένες Γλώσσες κ.ά.)» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 58).

Από το παραπάνω απόσπασμα γίνεται φανερό ότι τα κείμενα λειτουργούν ως αφορμή για να συζητηθούν ζητήματα γραμματικής και συντακτικού. Η παραπάνω λογική εντοπίζεται κυρίως στο Γυμνάσιο, ενώ στο Λύκειο η έμφαση δίνεται στη μελέτη διαφόρων κειμενικών τύπων, σε ζητήματα οργάνωσης του κειμένου και λεξικογραμματικών επιλογών σε λειτουργικό επίπεδο. Τα κείμενα αναλύονται ως προς την ευρύτερη δομή τους, εξετάζεται η δομή, οι τρόποι ανάπτυξης των παραγράφων, η συνοχή και η συνεκτικότητά τους, η περίσταση επικοινωνίας, ο σκοπός και ο αποδέκτης και η αποτελεσματικότητα του κειμένου, οι τρόποι και τα μέσα πειθούς, η επιχειρηματολογία και οι συλλογισμοί. Στόχος είναι οι μαθητές να συντάσσουν κείμενα κυρίως επιχειρηματολογικά, να γράφουν περιλήψεις αξιοποιώντας τους πλαγιότιτλους, να αναπτύσσουν τη σκέψη τους σε παραγράφους λαμβάνοντας υπόψη τη δομή και τους τρόπους ανάπτυξης της παραγράφου. Τα κείμενα των μαθητών, όμως, σπάνια ξεφεύγουν από τη λογική της παραγωγής κειμένων *εκθεσιακού* τύπου ακόμα και στις περιπτώσεις που ορίζεται αυστηρά το επικοινωνιακό πλαίσιο ή το είδος του κειμένου.

3.3.4. Γλώσσα και πολυτροπικότητα

Αξιοσημείωτη είναι η έμφαση που δίνεται στην πολυτροπική κατασκευή του νοήματος. Η έμφαση αυτή δεν εντοπίζεται τόσο σε επίπεδο προγράμματος, όσο αποτυπώνεται στα σχολικά εγχειρίδια. Έχει πια συνειδητοποιηθεί ότι για την κατασκευή και τη μετάδοση του νοήματος δε χρησιμοποιείται μόνο ένα σύστημα επικοινωνίας, αλλά ο συνδυασμός ποικίλων σημειωτικών συστημάτων. Ως προς τα έντυπα κείμενα αξιοποιούνται εκτός της γλώσσας, οι εικόνες, οι γραμματοσειρές, ο γραφισμός του κειμένου κλπ. και αξίζει να σημειωθεί ότι προτείνεται και η αξιοποίηση προφορικών κειμένων από την τηλεόραση, το ραδιόφωνο, το Διαδίκτυο κλπ. Θεωρούμε ότι η ενσωμάτωση και αξιοποίηση πολυτροπικών κειμένων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σε ό,τι αφορά τη διδασκαλία της γλώσσας δείχνει ακριβώς τη συνειδητοποίηση ότι το επικοινωνιακό τοπίο έχει αλλάξει ριζικά και ότι μια σύγχρονη εκπαίδευση δε μπορεί παρά να παρακολουθεί τις αλλαγές αυτές. Υπ' αυτή τη λογική τα σχολικά βιβλία πα-

ρακολουθούν τις διεθνείς επιστημονικές αναζητήσεις. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι η αξιοποίηση της πολυτροπικότητας στην ελληνική της εκδοχή δεν αντλεί από το γλωσσοδιδακτικό λόγο των *Πολυγραμματισμών*, όπως αυτή διαμορφώθηκε από το New London Group (1996), καθώς αυτό που λείπει είναι η συνολική λογική της πρότασης

3.3.5. Σύνδεση της γλώσσας και σημείωσης με τις ΤΠΕ

Η μελέτη της ελληνικής πρότασης για το μάθημα της γλώσσας σε επίπεδο προγράμματος σπουδών και των σχολικών εγχειριδίων οδηγεί στη διαπίστωση ότι υπάρχει μια υβριδοποίηση, μια *μίξη* γλωσσοδιδακτικών λόγων που αντλούν κυρίως από το δομισμό, την επικοινωνιακή προσέγγιση και την κειμενοκεντρική θεωρία και αναδύονται αντιλήψεις από το λόγο των πολυγραμματισμών. Στην παρούσα υποενοότητα μελετάται ο τρόπος σύνδεσης των παραπάνω λόγων με τις νέες τεχνολογίες και τα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα.

Ως προς τη δομιστική αντίληψη για τη διδασκαλία της γλώσσας έχουν κατά καιρούς παραχθεί λογισμικά στο πλαίσιο της λογικής του υπολογιστή ως δασκάλου. Μέσα στο πλαίσιο αυτό έχουν παραχθεί προγράμματα εξάσκησης (drills) και προγράμματα παράλληλης εξάσκησης (tutorials). Σε αυτά τα περιβάλλοντα οι μαθητές εξασκούνται σε μηχανιστικού τύπου ασκήσεις κυρίως γραμματικής, συντακτικού, ορθογραφίας και στίξης. Η λογική των προγραμμάτων στηρίζεται στις αρχές του συμπεριφορισμού (ερέθισμα – ανταπόκριση – ανατροφοδότηση). Ενθαρρύνεται η ολοκλήρωση της άσκησης με επαίνους, ενώ το λάθος επιλύεται με κατάλληλη ανατροφοδότηση.

Ως προς την επικοινωνιακή αντίληψη οι ΤΠΕ αξιοποιούνται προκειμένου οι μαθητές «να εξοικειωθούν με την τεχνολογία της πληροφορικής ώστε να μπορούν να διαβάζουν και να γράφουν κείμενα μέσω των Η/Υ και να επικοινωνούν μέσω των Η/Υ ως πομποί ή δέκτες» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 49). Προκρίνεται, λοιπόν, η ανάγκη οι μαθητές να αξιοποιούν την τεχνολογία για να συντάσσουν κείμενα και να επικοινωνούν. Προς αυτήν την κατεύθυνση αξιοποιούνται προγράμματα επεξεργασίας κειμένου (Π.Ε.Κ.) και το Διαδίκτυο. Αξίζει να σημειωθεί ότι παρατηρείται μια μεταστροφή: από την αντίληψη του υπολογιστή ως δασκάλου μεταβαίνουμε στην αντιμετώπι-

ση του υπολογιστή ως μέσου και περιβάλλοντος εργασίας. Ως προς τα Π.Ε.Κ. προτείνεται η δυνατότητα συγγραφής και διόρθωσης του κειμένου του μαθητή από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή. Διαβάζουμε σχετικά στο πρόγραμμα:

*«Λαμβάνει υπόψη τις παρατηρήσεις του καθηγητή και των συμμαθητών του και κάνει διορθώσεις στην ορθογραφία, στη στίξη, στο λεξιλόγιο κ.λπ.,
Βελτιώνει την οργάνωση του κειμένου, ξαναγράφει τμήμα του κυρίου μέρους, έναν άλλο επίλογο κ.λπ.,
Διορθώνει το κείμενό του με τη βοήθεια του ηλεκτρονικού υπολογιστή.»*
(ΔΕΠΠΔ – ΑΠΣ, 2003, 55).

Η αξιοποίηση του μηχανικού ορθογραφικού διορθωτή έχει υποστεί κριτική και θα πρέπει να γίνεται με την ανάλογη προσοχή. Ωστόσο, τα προγράμματα αυτά έχουν μεγάλη διάδοση και θεωρούνται απαραίτητα εργαλεία του *τεχνογραμματισμού* των μαθητών. Επιπλέον, δε φαίνεται να έχει εμπεδωθεί η ρευστότητα του ηλεκτρονικού κειμένου, δεδομένου ότι πολλά από τα κείμενα που παράγουν οι μαθητές προορίζονται για εκτύπωση και άρα, λαμβάνουν και πάλι σταθερή και αμετάβλητη μορφή.

Μέσα στα πλαίσια της επικοινωνιακής προσέγγισης προωθείται η αξιοποίηση του Διαδικτύου. Είναι σαφές ότι το Διαδίκτυο λειτουργεί ως αυθεντικό περιβάλλον επικοινωνίας και τα κείμενα που μπορεί να αντληθούν και να παραχθούν είναι αυθεντικά. Το Διαδίκτυο αξιοποιείται ως περιβάλλον άντλησης ποικίλου, αυθεντικού, πληροφοριακού και πολυτροπικού υλικού, προωθεί την επικοινωνία, δεδομένου ότι οι μαθητές και τα σχολεία μπορούν να επικοινωνούν ηλεκτρονικά και να μεταβιβάζουν ιδέες και υλικό μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ιστολογίων, σχολικών ιστοσελίδων κλπ. Οι δυνατότητες που προσφέρει το Διαδίκτυο διευρύνουν το γραμματισμό των μαθητών προς την κατεύθυνση του νέου, ψηφιακού γραμματισμού. Λειτουργεί, δηλαδή, ως περιβάλλον πρακτικής γραμματισμού. Για τη χρήση του Διαδικτύου παρατίθεται το εξής παράδειγμα μιας Διαθεματικής Εργασίας από το σχολικό εγχειρίδιο της Α΄ Γυμνασίου:

Διαθεματική εργασία

«Εικόνες του εαυτού μας και του κόσμου στο διαδίκτυο»

- Συνεργαζόμενοι σε ομάδες των δύο ατόμων και με τον καθηγητή της Πληροφορικής, επιχειρήστε να διαμορφώσετε ένα ηλεκτρονικό λεύκωμα, στο οποίο θα περιγράψετε μέσα από ποικίλο ηλεκτρονικό υλικό, εικόνες (σχέδια, σκίτσα, φωτογραφίες κ.λπ.) και κείμενα σημαντικές πτυχές της καθημερινής ζωής αλλά και του χώρου ζωής σας. Πιο συγκεκριμένα:
 - Συλλογή φωτογραφικού υλικού.
 - Απόδοση-κατασκευή μέσα από τη ζωγραφική του πορτρέτου του άλλου.
 - Σκίτσα που σατιρίζουν τον κόσμο ή τον εαυτό σας.
 - Πολιτιστικό υλικό (μουσική, αρχαία, επιλογή κινηματογραφικών ταινιών κ.λπ.).
 - Κείμενα με βιωματικό ή κριτικό περιεχόμενο για πρόσωπα και πράγματα-γεγονότα της κοινωνικής σας ζωής.

Εναλλακτικά:

- Οργανώστε μια ηλεκτρονική έκθεση της τάξης σας στο διαδίκτυο.
 - «Η πλαστή εικόνα του κόσμου από τα σύγχρονα ΜΜΕ και η ανατροπή της»
 Χωρισμένοι σε ομάδες, επιλέξτε ένα γεγονός της επικαιρότητας που απασχόλησε την κοινή γνώμη και συλλέξτε:
 - Υλικό (φωτογραφίες, ήχο). Πώς παρουσιάστηκε από τα τηλεοπτικά δελτία;
 - Πώς το παρουσίασαν το ραδιόφωνο και οι εφημερίδες;
 - Πώς παρουσιάστηκε σε σελίδες του διαδικτύου;
 - Πώς το αντιμετωπίσατε-κρίνατε εσείς (προσωπικά κείμενα);

Χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις

1. <http://www.ime.gr> (Ιδρυμα Μείζονος Ελληνισμού)
2. <http://www.benaki.gr> (Μουσείο Μπενάκη)
3. <http://www.ert.gr> (Ελληνική Ραδιοφωνία-Τηλεόραση)
4. <http://www.google.com> (Μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο)

Οι μαθητές, λοιπόν, καλούνται να διαμορφώσουν ένα ηλεκτρονικό λεύκωμα αξιοποιώντας ποικίλο πολυτροπικό υλικό και να οργανώσουν μια ηλεκτρονική έκθεση της τάξης την οποία και θα προβάλλουν στο Διαδίκτυο. Επισημαίνεται, ότι οι μαθητές αντλούν υλικό από χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις – ιστοσελίδες, οργανώνουν το υλικό αυτό και παράγουν και δικό τους και, τέλος, δημοσιεύουν την έκθεση στο Διαδίκτυο. Από τα παραπάνω φαίνεται ότι το ηλεκτρονικό περιβάλλον του Διαδικτύου αξιοποιείται τόσο ως πηγή άντλησης υλικού, όσο και μέσο πρακτικής νέου γραμματισμού.

Αναφορικά με τη διδασκαλία των κειμενικών ειδών διαπιστώνεται ότι οι ΤΠΕ αξιοποιούνται περισσότερο ως πηγή άντλησης νέων κειμενικών ειδών. Βέβαια, επισημαίνεται ότι τα νέα αυτά κειμενικά είδη αντιμετωπίζονται στη λογική του έντυπου σχολικού λόγου. Δεν αναδεικνύονται, δηλαδή, οι νέες μορφές κειμενικότητας, δεν αναλύεται η οργάνωση των κειμένων αυτών κατά επίπεδα, η συνοχή και η συνεκτικότητά τους, η επιλεκτικότητά ως προς την ανάγνωσή τους κλπ. Ακόμα και όταν αξιοποιούνται αυθεντικά πολυτροπικά κείμενα από το Διαδίκτυο σε μορφή ιστοσελίδας,

οι μαθητές εμπλέκονται σε δραστηριότητες επιφανειακής κατανόησης του περιεχομένου του κειμένου ή γραμμικής του ανάγνωσης.

Αναφορικά με την πολυτροπικότητα είναι φανερό η ενσωμάτωση πολυτροπικών κειμένων στα σχολικά εγχειρίδια και η προσπάθεια να παραγάγουν οι μαθητές πολυτροπικό υλικό μέσα στα πλαίσια των διαθεματικών εργασιών. Παρατίθεται το εξής παράδειγμα για να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζεται η πολυτροπικότητα. Πρόκειται για μια πρόταση για διαθεματική εργασία στο βιβλίο της Α΄ Γυμνασίου:

▲ Διαθεματική εργασία ▲ ▲ ▲ ▲

«**Ήσυχες γραφικές παραλίες ή πολυσύχναστα τουριστικά θέρετρα:**»

- ▲ Από περιοδικά, εφημερίδες, τουριστικούς οδηγούς, λογοτεχνικά έργα, εγκυκλοπαίδειες, το διαδίκτυο, σχολικά βιβλία Ιστορίας και Γεωγραφίας, βρείτε κείμενα και εικόνες, φωτογραφίες και σκίτσα που να αφορούν ήσυχες παραλίες από τη μια και παραθαλάσσια μέρη με μεγάλη τουριστική κίνηση από την άλλη. Χωριστείτε σε ομάδες.

1η ομάδα: Οργανώστε το υλικό που θα βρείτε, βάλτε τίτλους, προσθέστε σχόλια στις εικόνες, γράψτε τις δικές σας περιγραφές στα τοπία και φτιάξτε ένα πόστερ / μία αφίσα για την τάξη σας.

2η ομάδα: Γράψτε ένα κείμενο 2-3 παραγράφων με επιχειρήματα υπέρ των διακοπών σε ήσυχες γραφικές παραλίες και ένα άλλο υπέρ των διακοπών σε πολυσύχναστα τουριστικά θέρετρα.

 - Στη συνέχεια αξιολογήστε τα κείμενα αυτά, διαλέξτε τα δύο πιο αποτελεσματικά, με βάση κριτήρια τα οποία θα συμφωνήσετε με τον καθηγητή σας, και προσθέστε τα στην αφίσα.

3η ομάδα: Ρωτήστε 100 ανθρώπους από το σχολικό, το οικογενειακό και το ευρύτερο κοινωνικό σας περιβάλλον αν προτιμούν διακοπές σε μια ήσυχη γραφική παραλία ή σε ένα πολυσύχναστο τουριστικό θέρετρο. Αποδώστε το αποτέλεσμα σχηματικά είτε με ένα ραβδόγραμμα είτε με μία πίτα είτε με οποιαδήποτε άλλη μαθηματική παράσταση θέλετε, αξιοποιώντας γνώσεις και υλικό από το μάθημα της Γληροφορικής. Εξηγήστε με ένα σύντομο συνοδευτικό κείμενο τι παρουσιάζει η παράσταση που θα φτιάξετε και προσθέστε τη στην αφίσα.
- ▲ Μην ξεχάσετε, επίσης, να βάλετε τους δύο οδηγούς διακοπών (*Πολυτροπικότητα, Διαβάζω και γράφω*, ερώτ. 2) που φτιάξατε.

Από την παραπάνω πρόταση φαίνεται ότι οι μαθητές καλούνται να αξιοποιήσουν πολυτροπικό υλικό από διάφορες πηγές και από το Διαδίκτυο, να το οργανώσουν, να συνθέσουν κείμενα και να συντάξουν δύο ταξιδιωτικούς οδηγούς. Επιπλέον, οι μαθητές καλούνται να διεξάγουν πρωτογενή έρευνα και να αποδώσουν σχηματικά τα αποτελέσματα της έρευνάς τους. Η όλη λογική φαίνεται να συνδέεται με αντιλήψεις που προέρχονται από το λόγο των πολυγραμματισμών, όμως σημειώνεται ότι «*η άσκηση στην παραγωγή και κατανόηση κειμένων δεν είναι μια εύκολη και απλή υπόθεση από γλωσσοδιδασκτική άποψη, γιατί λείπει το αναγκαίο θεωρητικό υπόβαθρο και οι ανάλογες πολυτροπικές γραμματικές για τους άλλους τρόπους αλλά και του συνδυασμού τους.*» (Κουτσογιάννης, 2008γ, 77).

Συνοψίζοντας διαπιστώνονται τα εξής: παρατηρείται μια *μίξη* γλωσσοδιδακτικών λόγων με κυρίαρχους το δομιστικό – λόγο του αναγνωριστικού γραμματισμού και τον επικοινωνιακό σε σύνδεση με τον κειμενοκεντρικό στην ελληνική τους εκδοχή. Επιπλέον, αναδύονται αντιλήψεις που αντλούν περιφερειακά από το λόγο των πολυγραμματισμών. Σε αυτό το επίπεδο οι ΤΠΕ αξιοποιούνται τόσο ως μέσο διδασκαλίας και άντλησης υλικού, όσο και ως περιβάλλον πρακτικής γραμματισμού.

3.4. Διδακτικές πρακτικές και ταυτότητες

Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται ανάλυση του τρόπου με τον οποίο πραγματώνονται οι παραπάνω γλωσσοδιδασκτικοί λόγοι κατά τη διδακτική πράξη. Επιπλέον, εξετάζονται οι ταυτότητες των κοινωνικών πρωταγωνιστών που είτε προϋποτίθενται είτε κατασκευάζονται από το πρόγραμμα.

3.4.1. Διδακτικές πρακτικές

Οι διδακτικές πρακτικές που ανιχνεύονται στο πρόγραμμα, αντλούνται τόσο από την προτεινόμενη διδακτική μεθοδολογία, όσο και από τις δραστηριότητες με τις οποίες οι μαθητές καλούνται να εμπλακούν και να διεκπεραιώσουν.

Σύμφωνα με τις μεθοδολογικές αρχές του προγράμματος η διδακτική μεθοδολογία βασίζεται κυρίως στα εξής:

- οι μαθητές θα πρέπει να συνειδητοποιήσουν την οργάνωση των δομών, των λειτουργιών και των μηχανισμών της μητρικής γλώσσας των παιδιών και τον τρόπο με τον οποίο αυτοί συγκροτούν τη γλωσσική επικοινωνία.
- ο λόγος των μαθητών θα πρέπει να διευρυνθεί, να καλλιεργηθεί και να εμπλουτιστεί με στόχο οι ίδιοι να γίνουν αποτελεσματικοί πομποί και δέκτες τόσο του προφορικού, όσο και του γραπτού λόγου. Απώτερος στόχος είναι ο μαθητής να μπορεί να συνθέτει δικά του κείμενα με συνοχή και συνεκτικότητα.
- προωθείται η επικοινωνιακή προσέγγιση κατά τη διδακτική πράξη.
- προωθείται η μελέτη, επεξεργασία και παραγωγή μιας ποικιλίας κειμένων μέσα στο πλαίσιο της θεωρίας των κειμενικών ειδών.
- ενθαρρύνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας κυρίως μέσα από την εμπλοκή των μαθητών σε διαθεματικά σχέδια εργασίας.
- ενθαρρύνεται η αποτίμηση τόσο της πολιτιστικής παράδοσης της οποίας φορέας είναι και η γλώσσα, όσο και της πολιτιστικής συνεισφοράς των άλλων πολιτισμών.

Αξίζει να επισημανθεί ότι στο πρόγραμμα προτείνεται να χρησιμοποιηθούν ασκήσεις – δραστηριότητες που ενισχύουν τις μεταγλωσσικές γνώσεις των μαθητών. Η από-

κτηση μεταγλωσσικών γνώσεων σχετίζεται άμεσα με τη ρητή διδασκαλία της γραμματικής και του συντακτικού σε επίπεδο θεωρίας και μέσα από ασκήσεις μηχανιστικού – συμπεριφοριστικού τύπου (π.χ. ασκήσεις συμπλήρωσης κενών, κλειστές ερωτήσεις, κατάταξης του λεξιλογίου αποπλαισιωμένου σε πίνακες, μελέτη πινάκων κλίσης των ουσιαστικών, ρημάτων κλπ.). Παραθέτουμε ένα απόσπασμα μέσα από το πρόγραμμα για να γίνει πιο κατανοητή η παραπάνω λογική:

«Μέσα από κατάλληλους πίνακες και ασκήσεις, εξοικειώνεται με τις κλίσεις των ουσιαστικών και των επιθέτων (κείμενα από όλα τα γνωστικά αντικείμενα).» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 51).

Από την άλλη μεριά εντοπίζονται προτάσεις για δραστηριότητες που δίνουν έμφαση στη λειτουργική χρήση της γλώσσας. Για παράδειγμα:

«Ο μαθητής επιδιώκεται: Να αρχίσει να συνειδητοποιεί τους παράγοντες της επικοινωνίας: ποιος μιλάει / γράφει, σε ποιον, για ποιο σκοπό, με ποιο θέμα, πού, πότε.

Ο μαθητής ακούει / διαβάζει από όλα τα γνωστικά αντικείμενα και από άλλες πηγές μια ποικιλία κειμένων και προσδιορίζει τους παράγοντες επικοινωνίας.»(ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 49).

Από τα παραπάνω αποσπάσματα γίνεται σαφές ότι, αφενός οι ασκήσεις για την εμπέδωση των κανόνων της γραμματικής και του συντακτικού παραπέμπουν στο δομιστικό λόγο ή αλλιώς λόγο του αναγνωριστικού γραμματισμού, αφετέρου η μελέτη της επικοινωνιακής περίπτωσης και των παραγόντων της επικοινωνίας παραπέμπει στην επικοινωνιακή – λειτουργική προσέγγιση της διδασκαλίας της γλώσσας.

Αναφορικά με τη διδασκαλία των κειμενικών ειδών το παρακάτω απόσπασμα δίνει με σαφή τρόπο το πλαίσιο:

«Εξετάζει διαφορετικά είδη κειμένων, όπως αφηγηματικά, περιγραφικά και χρηστικά, εντοπίζει τα κυριότερα γλωσσικά και δομικά χαρακτηριστικά τους και τα αιτιολογεί με βάση το είδος λόγου στο οποίο ανήκουν.» (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 50).

Είναι φανερό ότι οι μαθητές προσεγγίζουν και επεξεργάζονται μια πληθώρα κειμενικών ειδών, η εξέταση όμως αυτή γίνεται περισσότερο μέσα στα πλαίσια της κλασικής κειμενογλωσσολογίας. Η κοινωνική γλώσσα του παραπάνω αποσπάσματος παραπέμπει στη διδασκαλία των κειμενικών ειδών και στην κειμενοκεντρική θεωρία στην ελληνική της, όμως, εκδοχή.

Εκτός, όμως, από τις δομικού τύπου ασκήσεις, την εξάσκηση στη μεταγλώσσα και την ανάλυση κειμενογλωσσικών παραγόντων, οι μαθητές εμπλέκονται σε εργασίες με διαθεματική οπτική. Προτείνεται η μέθοδος project που ενθαρρύνει τόσο την διερευνητική – ανακαλυπτική μάθηση, όσο και την ομαδοσυνεργατική μέθοδο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρόταση ότι μέσα από την εμπλοκή των μαθητών σε διαθεματικά σχέδια εργασίας αξιοποιούνται και εμπλουτίζονται τα γλωσσικά βιώματα των μαθητών (ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ, 2003, 62). Η αναφορά στα βιώματα των μαθητών παραπέμπει προοδευτικές παιδαγωγικές αντιλήψεις σχετικά με την ενεργοποίηση της προηγούμενης γνώσης. Αυτό σημαίνει ότι οι μαθητές έρχονται στο σχολείο με ένα γλωσσικό και πολιτισμικό κεφάλαιο το οποίο είναι δυνατό να αξιοποιηθεί, ώστε να οικοδομηθεί επάνω του η νέα γνώση.

Τα διαθεματικά σχέδια εργασίας πραγματικά αποτελούν μια καινοτόμα για τα ελληνικά δεδομένα πρόταση. Παρακάτω παρουσιάζεται ένα παράδειγμα για να γίνει πιο κατανοητή η λογική και οι διδακτικές πρακτικές που ακολουθούνται. Το παράδειγμα προέρχεται από το σχολικό εγχειρίδιο της Β΄ Γυμνασίου:

Διαθεματική εργασία

- ▶ Στο πλαίσιο μιας τοπικής εκδοτικής προσπάθειας για την προβολή της περιοχής, η τάξη σας ανέλαβε να διαμορφώσει έναν απλό τουριστικό οδηγό για την πόλη ή την περιοχή σας. Χωριστείτε σε ομάδες εργασίας και συλλογής υλικού ώστε:
 1. να συλλέξετε φωτογραφικό υλικό,
 2. να μελετήσετε άλλους οδηγούς και σχετικά βιβλία (Τοπική Ιστορία, Γεωγραφία κτλ.).
- ▶ Στη συνέχεια οργανώστε τη δομή του οδηγού ώστε να είναι εύχρηστος και καλαίσθητος και παράλληλα γράψτε τα αντίστοιχα κείμενα με τη συνεργασία των καθηγητών της Ιστορίας και της Γεωγραφίας.
 - Ζητήστε και τη βοήθεια του καθηγητή της Πληροφορικής, ώστε ο οδηγός να έχει ηλεκτρονική μορφή και να υπάρχει και στο διαδίκτυο.
 - Μπορείτε να αναζητήσετε πληροφορίες σε διάφορες ηλεκτρονικές διευθύνσεις, όπως ο δικτυα-

κός τόπος του ΕΟΤ (www.eot.gr). Προσέξτε πώς οργανώνονται οι πληροφορίες στο δικτυακό τόπο του ΕΟΤ γ να «πάρτε ιδέες» για τη δική σας δραστηριότητα.

Από την παραπάνω πρόταση γίνεται σαφές ότι ακολουθείται η επικοινωνιακή μέθοδος, δεδομένου ότι δίνεται ένα συγκεκριμένο πλαίσιο επικοινωνίας (η τάξη ανέλαβε να δημιουργήσει ένα τουριστικό οδηγό για να προβάλλει μια περιοχή). Ενθαρρύνεται ο χωρισμός των μαθητών σε ομάδες (ομαδοσυνεργατική μέθοδος) και η μελέτη ποικίλου υλικού (βιβλία, άλλοι τουριστικοί οδηγοί, φωτογραφίες, ηλεκτρονικό - ψηφια-

κό υλικό κλπ.). Σε συνεργασία με τους διδάσκοντες της Ιστορίας και της Γεωγραφίας συντάσσονται τα κείμενα (διαθεματικότητα), συγκροτείται το υλικό και παράγεται ένα τελικό προϊόν. Το προϊόν αυτό μπορεί να έχει και έντυπη και ηλεκτρονική μορφή (π.χ. ιστοσελίδα στο Διαδίκτυο).

3.4.2. Σύνδεση των διδακτικών πρακτικών με τις ΤΠΕ

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι προκρίνεται η ανάγκη αξιοποίησης των ΤΠΕ κατά τη διεκπεραίωση της διαθεματικής εργασίας. Οι ΤΠΕ αξιοποιούνται ως πηγή άντλησης υλικού, κυρίως, πολυτροπικού, και ως περιβάλλον εργασίας. Οι μαθητές καλούνται να συγκροτήσουν το υλικό, να γράψουν κείμενα και να τα δημοσιεύσουν σε ηλεκτρονική μορφή στο Διαδίκτυο. Κατά συνέπεια, οι ΤΠΕ αξιοποιούνται και ως περιβάλλον πρακτικής γραμματισμού.

Οι ΤΠΕ, επιπλέον, μπορούν να λειτουργήσουν ως μέσα για την επέκταση του σχολικού χώρου και χρόνου. Η εμπλοκή των μαθητών με τα διαθεματικά σχέδια εργασίας και με τις νέες τεχνολογίες οδηγεί στην επέκταση του χώρου, δεδομένου ότι οι μαθητές μπορούν να επικοινωνούν και να εργάζονται εκτός σχολικών ορίων και σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Η επέκταση του σχολικού χώρου δε μπορεί παρά να οδηγήσει και στην επέκταση του σχολικού χρόνου. Σε επίπεδο προγράμματος δεν υπάρχει αυστηρή χρονική οριοθέτηση για την εκπόνηση τέτοιων εργασιών, ούτε εντοπίζεται κάποια ρητή αναφορά στα σχολικά εγχειρίδια. Ωστόσο, υπάρχει ρητή αναφορά σχετικά με το σύνολο των ωρών που διατίθενται για την κάλυψη των ενοτήτων του βιβλίου, δηλαδή για την κάλυψη της ύλης του μαθήματος.

Συνοψίζοντας διαπιστώνονται τα εξής: από τη μια εντοπίζονται πρακτικές που παραπέμπουν στο δομιστικό λόγο και συνδέονται με *ορατές παιδαγωγικές πρακτικές* που εστιάζουν στη μετάδοση γνώσεων και δεν αφήνουν περιθώρια πρωτοβουλίας και ανεξαρτησίας στους μαθητές, και από την άλλη αναδύονται *αόρατες παιδαγωγικές πρακτικές* που προωθούν την καλλιέργεια δεξιοτήτων και αφήνουν μεγάλα περιθώρια πρωτοβουλίας, αυτονομίας, ανεξαρτησίας, συνεργασίας και δημιουργικότητας σε εκπαιδευτικούς και μαθητές. Οι ΤΠΕ συνδέονται με τη διεκπεραίωση διαθεματικών εργασιών κυρίως σε ό,τι αφορά την άντληση υλικού, την επεξεργασία του υλικού αυ-

τού, την παραγωγή ενός τελικού προϊόντος και τη δημοσίευσή του με ηλεκτρονική μορφή στο Διαδίκτυο. Οι ΤΠΕ, λοιπόν, αντιμετωπίζονται ως πηγή άντλησης υλικού και ως μέσα πρακτικής νέου, ψηφιακού, πολυτροπικού γραμματισμού.

3.4.3. Ταυτότητες εκπαιδευτικών και μαθητών

Η παραπάνω πραγμάτωση των γλωσσοδιδασκτικών λόγων στη διδακτική πρακτική προϋποθέτει και φιλοδοξεί να κατασκευάσει συγκεκριμένους *Λόγους* εκπαιδευτικών και μαθητών, συγκεκριμένες, δηλαδή, ταυτότητες. Στον παρόν κεφάλαιο επιχειρείται η ανάδειξη του είδους των ταυτοτήτων των κοινωνικών πρωταγωνιστών.

Αναφορικά με το Λόγο των εκπαιδευτικών διαπιστώνονται τα εξής: προϋποτίθενται *Λόγοι* εκπαιδευτικών ικανών να μεταδώσουν ένα σύνολο γνώσεων στους μαθητές. Οι γνώσεις αυτές αφορούν κυρίως γλωσσικές δομές αποπλαισιωμένες και αποσυνδεδεμένες από τη σύνθετη κοινωνική πραγματικότητα. Ο εκπαιδευτικός, λοιπόν, θα πρέπει να είναι καλός γνώστης των γλωσσικών δομών και αποτελεσματικός διεκπεραιωτής της διδακτέας ύλης. Οι δυνατότητες που του δίνονται είναι αρκετά περιορισμένες, δεδομένου ότι δεν μπορεί να ξεφύγει από τα ασφυκτικά όρια της διδακτέας ύλης και του σχολικού χρόνου. Σε γενικές γραμμές ο εκπαιδευτικός είναι αναγκασμένος να *διδάσκει το βιβλίο* και, άρα, να ακολουθεί προδιαγεγραμμένη γραμμική πορεία. Η λογική της γραμμικής πορείας διδασκαλίας της διδακτέας ύλης είναι μια λογική αθροιστικού τύπου αναφορικά με τις γνώσεις που πρέπει να μεταδοθούν και προσιδιάζει σε *ορατές παιδαγωγικές πρακτικές*.

Από την άλλη μεριά, οι διαθεματικές δραστηριότητες που προτείνονται από τα σχολικά εγχειρίδια προϋποθέτουν έναν εκπαιδευτικό πιο ευέλικτο, πιο αυτόνομο και ικανό να βοηθήσει τους μαθητές του να διεκπεραιώσουν τις δραστηριότητες αυτές. Ωστόσο, η ενσωμάτωση τέτοιου είδους δραστηριοτήτων που συνδέονται με *αόρατες παιδαγωγικές πρακτικές* δε φαίνεται να ανατρέπουν τη συνολική λογική του προγράμματος ως προς την ταυτότητα του εκπαιδευτικού.

Αναφορικά με την ταυτότητα των μαθητών διαπιστώνονται τα εξής: προϋποτίθενται *Λόγοι* μαθητών έτοιμων να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της διδακτέας ύλης. Αυτό σημαίνει ότι οι μαθητές συμμορφώνονται στη γραμμική πορεία της ύλης και διεκπεραιώνουν γλωσσικές ασκήσεις κυρίως δομικού τύπου. Η εμπλοκή των μα-

θητών με αυτού του είδους τις ασκήσεις τους καλλιεργεί μεταγλωσσικές ως επί το πλείστο γνώσεις, ενώ απουσιάζει κάθε σύνδεση με την κοινωνική πραγματικότητα ή την ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας. Υπογραμμίζεται ότι η επίλυση γλωσσικών ασκήσεων προωθεί κυρίως την ατομική εργασία και περιορίζει τη συνεργασία.

Από την άλλη μεριά, γίνεται προσπάθεια να εμπλακούν οι μαθητές με διαθεματικές εργασίες που αφήνουν μεγαλύτερα περιθώρια αυτενέργειας, αυτονομίας, πρωτοβουλίας και συνεργασίας, που προεκτείνουν το σχολικό χώρο και χρόνο και καλλιεργούν στους μαθητές δεξιότητες νέου γραμματισμού. Συχνά, όμως, η διεκπεραίωση τέτοιων εργασιών είναι δύσκολη με αποτέλεσμα να μένουν στο περιθώριο. Η δυσκολία έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι δεν έχει εμπεδωθεί μια τέτοιου είδους οπτική για τη διδασκαλία της γλώσσας (Κουτσογιάννης, 2009).

Η αξιοποίηση των ΤΠΕ αναφορικά με τη συγκρότηση των ταυτοτήτων των κοινωνικών πρωταγωνιστών διαπιστώνονται τα εξής: η αξιοποίηση λογισμικών της λογικής του υπολογιστή ως δασκάλου δεν ανατρέπουν τις καθεστηκυίες αντιλήψεις. Από την άλλη, στο πλαίσιο των διαθεματικών εργασιών οι ΤΠΕ δίνουν μεγαλύτερα περιθώρια αυτονομίας στους μαθητές και λειτουργούν περισσότερο ως περιβάλλοντα άντλησης υλικού και καλλιέργειας νέων δεξιοτήτων. Τέλος, τα ανοιχτά περιβάλλοντα, όπως αυτό της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα, προωθούν τη συνεργασία, ενισχύουν τη διερευνητική μάθηση και την ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης.

Συνοψίζοντας τα όσα αναφέρθηκαν, διαπιστώνεται ότι από τη μια προϋποτίθενται *Λόγοι* εκπαιδευτικών ικανών να μεταδώσουν τις γνώσεις για τις γλωσσικές δομές στους μαθητές μέσα στα στενά όρια που θέτει το ωρολόγιο πρόγραμμα και η διδακτέα ύλη, και από την άλλη μαθητών που συμμορφώνονται στη γραμμική πορεία της ύλης, λύνουν γλωσσικές ασκήσεις δομικού τύπου και έχουν περιορισμένα περιθώρια αυτονομίας και περιορισμένες δυνατότητες συνεργασίας. Η εμπλοκή των μαθητών σε διαθεματικές εργασίες και η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών μέσα σε αυτό το πλαίσιο δε φαίνεται να ανατρέπει τις ισχύουσες λογικές ούτε και να καλλιεργεί διαφορετικού είδους εγγράμματα ταυτότητας (π.χ. κριτικά εγγράμματα υποκείμενα).

4. Συμπεράσματα και συζήτηση

4.1. Γενικές διαπιστώσεις

Από την παραπάνω ανάλυση και σύμφωνα με τις προγραμματικές δηλώσεις και την πολιτική πρόταση του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων προκύπτει ως γενικότερο συμπέρασμα η τάση για μεγαλύτερη ευελιξία και αυτονομία στα σχολεία, σε εκπαιδευτικούς, μαθητές και φορείς. Η αξιοποίηση νέων διδακτικών μεθόδων, η ενσωμάτωση και η αξιοποίηση των ΤΠΕ, η εμπλοκή των μαθητών σε διερευνητικές εργασίες καταδεικνύουν την τάση αυτή. Από την άλλη, όμως, επισημαίνεται ο κλειστός χαρακτήρας του προγράμματος και η περιχαράκωση στις διάφορες εξεταστικές δοκιμασίες και στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο με αποκορύφωμα τις πανελληνιες εξετάσεις για την εισαγωγή των μαθητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σε κάθε περίπτωση πάντως υπογραμμίζεται η προσπάθεια των συντακτών του προγράμματος να παρακολουθήσουν και να ενσωματώσουν στην εκπαίδευση τα πορίσματα των διεθνών αναζητήσεων και προβληματισμών.

Πιο συγκεκριμένα, για το μάθημα της γλώσσας προκύπτουν τα εξής: από τη μια δίνεται έμφαση στη μετάδοση μεταγλωσσικών γνώσεων στους μαθητές κυρίως με γραμμική, αθροιστική λογική, γεγονός που παραπέμπει απευθείας στο γλωσσοδιδασκτικό λόγο του αναγνωριστικού γραμματισμού. Ο λόγος αυτός συνδέεται με το παλαιό, παραδοσιακό διδακτικό πρότυπο. Επιπλέον, προκρίνεται η ανάγκη να διδαχθεί η γλώσσα μέσα σε επικοινωνιακό πλαίσιο και να αξιοποιηθούν προς αυτήν την κατεύθυνση αυθεντικά κείμενα. Οι μαθητές εμπλέκονται με κείμενα και κειμενικά είδη στα πλαίσια του κειμενοκεντρικού λόγου, αυτά όμως προσεγγίζονται ως μορφές – φόρμες σε ένα επίπεδο δομιστικό. Αυτό σημαίνει ότι τα κειμενικά είδη δεν αντιμετωπίζονται σε σύνδεση με τη ρευστή, δυναμική και σύνθετη κοινωνική πραγματικότητα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διδακτική αξιοποίηση των διαθεματικών εργασιών που συνδέει τη γλώσσα με την επικοινωνιακή, κειμενική και κοινωνική της διάσταση. Οι μαθητές, λοιπόν, καλούνται να μελετήσουν και να παραγάγουν κείμενα αυθεντικά, σε αυθεντικό επικοινωνιακό πλαίσιο και να αξιοποιήσουν στοιχεία πολυτροπικότητας.

Επιπλέον, δίνονται μεγαλύτερα περιθώρια αυτονομίας, δημιουργικότητας και συνεργασίας. Αποτέλεσμα είναι να συνδέονται οι γνώσεις για τον κόσμο, τη γλώσσα, τα κείμενα και τη σημείωση εν γένει με τη σύνθετη κοινωνική πραγματικότητα. και να προωθείται το ομαδοσυνεργατικό μοντέλο διδασκαλίας.

Διαπιστώνονται, λοιπόν, από την ανάλυση του υλικού τάσεις κεντρομόλες και τάσεις φυγόκεντρες. Στις κεντρομόλες τάσεις εντάσσονται οι *ορατές* παιδαγωγικές πρακτικές που συνδέονται με παραδοσιακές θεωρήσεις για τη γλώσσα και τη διδασκαλία της στις οποίες απουσιάζει οποιαδήποτε έμφαση στην καλλιέργεια κριτικών δεξιοτήτων και είναι ως επί το πλείστο εξεταστικοκεντρικές και δασκαλοκεντρικές. Στις φυγόκεντρες τάσεις, από την άλλη, εντάσσονται οι *αόρατες* παιδαγωγικές πρακτικές που ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή των μαθητών, την αυτονομία και την πρωτοβουλία και απελευθερώνουν τις δημιουργικές δυνάμεις μαθητών και εκπαιδευτικών. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι κεντρομόλες τάσεις συχνά ακυρώνουν τις όποιες φυγόκεντρες με αποτέλεσμα αυτές να μένουν στο επίπεδο της απλής ρητορείας (Κουτσογιάννης, 2009).

4.2. Διαπιστώσεις για την αξιοποίηση των ΤΠΕ

Αναφορικά με την αξιοποίηση των ΤΠΕ διαπιστώνεται αρχικά η ανάγκη περαιτέρω ενσωμάτωσης και ένταξής τους στο γλωσσικό μάθημα. Η ανάγκη αυτή προβάλλεται τόσο μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια του Γυμνασίου σε ό,τι αφορά την ανάληψη και διεκπεραίωση διαθεματικών εργασιών, όσο και από το υλικό και τα λογισμικά που προσφέρονται στην επίσημη ιστοσελίδα του Υ.Π.Δ.Μ.Θ. Πρακτικά οι μαθητές καλούνται να έχουν αναπτύξει ήδη τις βασικές δεξιότητες λειτουργικού χειρισμού των ΤΠΕ και έπειτα να αξιοποιούν τα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα ως πηγές. Οι μαθητές, λοιπόν, θα πρέπει να αντλούν από τις ψηφιακές πηγές πληροφοριακό ή πολυτροπικό υλικό. Το υλικό αυτό αξιοποιείται κατά την εκπόνηση διαθεματικών εργασιών. Σε πολλές περιπτώσεις οι μαθητές θα πρέπει να παραγάγουν ένα τελικό προϊόν σε ηλεκτρονική μορφή και να το δημοσιεύσουν στο Διαδίκτυο. Υπ' αυτήν την έννοια, οι ΤΠΕ αξιοποιούνται και ως μέσο πρακτικής γραμματισμού. Τέλος, οι μαθητές επιδιώκεται να χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες για να συνεργάζονται, να αλληλεπιδρούν και να ανταλλάσσουν απόψεις.

Ακολουθώντας το μεταφορικό σχήμα των τριών ομόκεντρων κύκλων (Κουτσογιάννης, υπό έκδοση) διαπιστώνεται ότι οι γλωσσοδιδασκτικές θεωρήσεις αναφορικά με την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη γλωσσική διδασκαλία εντάσσονται στους δύο εσωτερους ομόκεντρους κύκλους.

Στον πρώτο εσωτερικό κύκλο τοποθετούνται οι αντιλήψεις για την αξιοποίηση των ΤΠΕ ως μέσο που καθιστά αποτελεσματικότερη τη διδασκαλία. Εδώ μπορούμε να εντάξουμε την αξιοποίηση των ΤΠΕ ως πηγή άντλησης πληροφοριών και ψηφιακού πολυτροπικού υλικού.

Στο δεύτερο κύκλο τοποθετούνται οι αντιλήψεις για την αξιοποίηση των ΤΠΕ ως μέσο πρακτικής γραμματισμού. Εδώ εντάσσεται η αξιοποίηση των ΤΠΕ για επικοινωνία και αλληλεπίδραση, για παραγωγή υλικού και αξιοποίηση της πολυτροπικότητας και για τη δημοσίευσή του στο Διαδίκτυο με ηλεκτρονική μορφή. Θα πρέπει να τονιστεί ότι η αξιοποίηση των ΤΠΕ ως μέσο πρακτικής γραμματισμού δεν έχει κεντρική θέση στον προσανατολισμό και τους στόχους του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι δεν εντοπίζονται αναφορές τόσο στο αναλυτικό πρόγραμμα του Γυμνασίου, όσο και στο κείμενο των Οδηγιών του Λυκείου, που να δείχνουν προς αυτήν την κατεύθυνση. Τα όποια συμπεράσματα προκύπτουν αναφορικά με την αξιοποίηση των ΤΠΕ ως μέσα πρακτικής γραμματισμού προκύπτουν τόσο μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια στην ενότητα που αφορά τη διαθεματική εργασία, όσο και από το υλικό που παρέχεται από το ΥΠΔΜΘ στην επίσημη ιστοσελίδα του.

Στον τρίτο ομόκεντρο κύκλο εντάσσονται αντιλήψεις για μια κριτική και ιστορικά, γλωσσολογικά, πολιτισμικά και κοινωνικά υποψιασμένη προσέγγιση της αξιοποίησης των ΤΠΕ. Τέτοιες αντιλήψεις απουσιάζουν εντελώς από την ελληνική πρόταση για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στο μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας.

Συνοπτικός Πίνακας Συμπερασμάτων

Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνονται συνοπτικά οι ιδιαιτερότητες της ελληνικής πρότασης.

ΕΛΛΑΔΑ Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	Γλωσσικό Μάθημα	ΤΠΕ
Γνώσεις για τον κόσμο, στάσεις, αξίες, πρότυπα	<ul style="list-style-type: none"> - καλλιέργεια της ιδιότητας του δημοκρατικού πολίτη - αποδοχή ετερότητας / διαφορετικότητας - καλλιέργεια πολιτισμικής / διαπολιτισμικής συνείδησης 	<p>Εκπόνηση διαθεματικών εργασιών / project και αξιοποίηση των ΤΠΕ ως:</p> <ul style="list-style-type: none"> - πηγή άντλησης υλικού - περιβάλλον επαφής και αλληλεπίδρασης - μέσο πρακτικής γραμματισμού
Γνώσεις για τη γλώσσα	<ul style="list-style-type: none"> - μελέτη της δομής της γλώσσας με έμφαση στη μορφολογία και τη σύνταξη - μελέτη των κειμενικών ειδών με έμφαση στις συμβάσεις τους) - ενσωμάτωση στοιχείων πολυτροπικότητας 	<ul style="list-style-type: none"> - ο υπολογιστής ως δάσκαλος (tutorial) και ως περιβάλλον προσομοίωσης της πραγματικότητας (simulation) με έμφαση σε ασκήσεις γραμματικής, ορθογραφίας, στίξης, συντακτικού - ο υπολογιστής ως ανοιχτό διερευνητικό περιβάλλον μάθησης με έμφαση στη διδασκαλία του λεξιλογίου και των κειμενικών ειδών (αξιοποίηση των ηλεκτρονικών λεξικών της διαδικτυακής Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα www.greek-language.gr)
Σημείωση / γλώσσα	<ul style="list-style-type: none"> - γλώσσα ως δομή - γλώσσα ως μέσο και ως σύστημα επικοινωνίας - γλώσσα ως σύστημα κειμενικών ειδών - γλώσσα ως μέρος της σημείωσης εν γένει και ενσωμάτωση πολυτροπικότητας 	<ul style="list-style-type: none"> - μέσο επικοινωνίας και διεπαφής - ως πηγή άντλησης νέων κειμενικών ειδών (χωρίς περαιτέρω ανάλυση της νέας κειμενικότητας) - επιφανειακή ανάλυση της οργάνωσης των πολυτροπικών στοιχείων - καλλιέργεια δεξιοτήτων άντλησης υλικού, οργάνωσης, παραγωγής και δημοσίευσης ενός project
Διδακτικές πρακτικές	<ul style="list-style-type: none"> - ορατές και αόρατες παιδαγωγικές πρακτικές (αντιλήψεις που συνδέονται με το παραδοσιακό μοντέλο και τη νέα παιδαγωγική αντίστοιχα) - συμμόρφωση στις απαιτήσεις της διδακτέας ύλης - περιορισμένη αξιοποίηση των διαθεματικών εργασιών - περιορισμός ως προς το χώρο και τον χρόνο - γραμμική πορεία του μαθήματος 	<p>Για τη διεκπεραίωση διαθεματικών εργασιών αξιοποιούνται:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ως πηγή άντλησης υλικού - ως περιβάλλον εργασίας - ως μέσο για συνεργασία - ως μέσο επέκτασης του σχολικού χωροχρόνου

	- αθροιστική λογική της παρεχόμενης γνώσης	
Ταυτότητες / Λόγοι κοινωνικών πρωταγωνιστών	Μαθητής: - συμμορφωμένος στη λογική της διδακτέας ύλης - έτοιμος να επιλύει πολλαπλές ασκήσεις δομικού τύπου - ελάχιστα έως ανύπαρκτα περιθώρια αυτονομίας, πρωτοβουλίας, συνεργασίας Εκπαιδευτικός: - καλός γνώστης των γλωσσικών δομών - με περιορισμένη αυτονομία, δημιουργικότητα και πρωτοβουλία	Για τη διεκπεραίωση διαθεματικών εργασιών αξιοποιούνται: - ως μέσο για την ενίσχυση της αυτονομίας, της πρωτοβουλίας, της ανάπτυξης της συνεργασίας και της δημιουργικότητας μαθητών και εκπαιδευτικών - ως μέσο για την ανατροπή της λογικής της διδακτέας ύλης και του περιορισμού χρόνου και χώρου
Αξιολόγηση	- προφορικές και γραπτές εξετάσεις - διαγωνίσματα και τεστ - προαγωγικές εξετάσεις στο τέλος κάθε σχολικού έτους (Γυμνάσιο – Λύκειο) - εισαγωγικές εξετάσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση (Γ' Λυκείου) - απουσία οποιασδήποτε προοδευτικής αξιολόγησης τύπου αυταξιολόγησης, portfolio κλπ.	- δεν υπάρχει σύνδεση των δεξιοτήτων στις ΤΠΕ με την αξιολόγηση
Γλωσσοδιδασκτικοί Λόγοι	- αναγνωριστικός γραμματισμός - μίξη επικοινωνιακού και κειμενοκεντρικού λόγου - περιφερειακά στοιχεία από το λόγο των Πολυγραμματισμών	
Παρατηρήσεις / Ιδιαιτερότητες	<ul style="list-style-type: none"> - Κατηγοριοποίηση της ανώτερης δευτεροβάθμιας (Λύκειο) σε γενική και επαγγελματική και σε άλλες υποκατηγορίες - κλειστός χαρακτήρας του προγράμματος (Γυμνάσιο) / οδηγιών (Λύκειο) - γραμμική πορεία του μαθήματος - συγκεκριμένη διδακτέα ύλη και οριοθέτηση του χρόνου - αθροιστική λογική της παρεχόμενης γνώσης - ορατές και αόρατες παιδαγωγικές πρακτικές - περιορισμένη αξιοποίηση των διαθεματικών εργασιών - ενσωμάτωση και αξιοποίηση στοιχείων πολυτροπικότητας - βαθμολόγηση των μαθητών και συνεχείς εξετάσεις - περιορισμένη δυνατότητα μαθητών και εκπαιδευτικών να αναπτύξουν πρωτοβουλία, αυτονομία και δημιουργικότητα - αξιοποίηση των ΤΠΕ για επίλυση ασκήσεων και διόρθωση του γραπτού - αξιοποίηση των ΤΠΕ μέσα στο πλαίσιο εκπόνησης διαθεματικών εργασιών ως μέσο άντλησης υλικού, πρακτικής νέου γραμματισμού, συνεργασίας και διεπαφής 	

Βιβλιογραφία

- ΑΡΧΑΚΗΣ, Α. 2005. Γλωσσική Διδασκαλία και Σύσταση Κειμένων. Αθήνα: Πατάκης.
- GEE, J. P. 2005. An Introduction To Discourse Analysis: Theory And Method. Routledge.
- HASAN, R. 2006. Γραμματισμός, καθημερινή ομιλία και κοινωνία. Στο Χαραλαμπίδης, Α. (επιμ.). Γραμματισμός, κοινωνία και εκπαίδευση. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- KOUTSOGIANNIS, D. Υπό έκδοση. ICTs and language teaching: the missing third circle.
- ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ, Δ. 2009. Γλωσσολογικό πλαίσιο ανάγνωσης του μαθησιακού υλικού: το παράδειγμα των διδακτικών εγχειριδίων της γλώσσας του Γυμνασίου. Στο Πρακτικά του συνεδρίου: Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως πρώτης / μητρικής, δεύτερης / ξένης γλώσσας. Νυμφαίο Φλώρινας, 4-6 Σεπτεμβρίου 2009.
- ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ, Δ. 2008α. Ένα παράδειγμα αξιολόγησης λογισμικών με βάση την κοινωνικοσημειωτική προσέγγιση. Στο Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης. Πάτρα: Ερευνητικό Ακαδημαϊκό Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών.
- ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ, Δ. 2008β. Η διδακτική αξιοποίηση των ηλεκτρονικών λεξικών για την απόκτηση γνώσεων για τη γλώσσα. Στο *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης*. Πάτρα: Ερευνητικό Ακαδημαϊκό Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών.
- ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ, Δ. 2008γ. Θεωρητικό πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας και αξιοποίηση των ΤΠΕ. Στο Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης. Πάτρα: Ερευνητικό Ακαδημαϊκό Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών.
- ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ, Δ. Υπό έκδοση. Λόγοι, μακροκείμενα και στρατηγικές κατά την αναπλαισίωση της πολυτροπικότητας στα διδακτικά εγχειρίδια ν.ε. γλώσσας του Γυμνασίου. Στο Βίωμα, Μεταφορά και Πολυτροπικότητα:

Εφαρμογές στην Επικοινωνία, την Εκπαίδευση, τη Μάθηση και τη Γνώση,
επίμ. Ε. Κατσαρού & Μ. Πορκός.

ΜΗΤΣΗΣ, Ν. 1996. Διδακτική του Γλωσσικού Μαθήματος. Από τη Γλωσσική
Θεωρία στη Διδακτική Πράξη. Αθήνα: Gutenberg.

THE NEW LONDON GROUP. 1996. A Pedagogy of Multiliteracies: Designing So-
cial Futures. Διαθέσιμο στο Διαδίκτυο:
http://wwwstatic.kern.org/filer/blogWrite44ManilaWebsite/paul/articles/A_Pedagogy_of_Multiliteracies_Designing_Social_Futures.htm#11

VAN LEEUWEN, T. 2005. Introducing Social Semiotics. Λονδίνο και Νέα Υόρκη:
Routledge.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ Α. & ΧΑΤΖΗΣΑΒΒΙΔΗΣ Σ. 1997. Η διδασκαλία της λει-
τουργικής χρήσης της γλώσσας: θεωρία & πρακτική εφαρμογή. Θεσσαλονίκη:
Κώδικας.

Δικτυογραφία

www.minedu.gov.gr (επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μά-
θησης και Θρησκευμάτων).

<http://digitalschool.minedu.gov.gr/> (Ψηφιακό Σχολείο).

<http://www.e-yliko.gr> (ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό).

<http://www.minedu.gov.gr/> (Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευ-
μάτων).

<http://www.pi-schools.gr> (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο).

<http://www.sch.gr> (Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο).

<http://www.edutv.gr/> (Εκπαιδευτική Τηλεόραση).

<http://eclass.sch.gr>. (Υπηρεσία Ηλεκτρονικής Διαχείρισης Τάξης – “η-τ@ξη”).

www.komvos.edu.gr (Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας).

www.greek-language.gr (Η πύλη για την Ελληνική Γλώσσα).